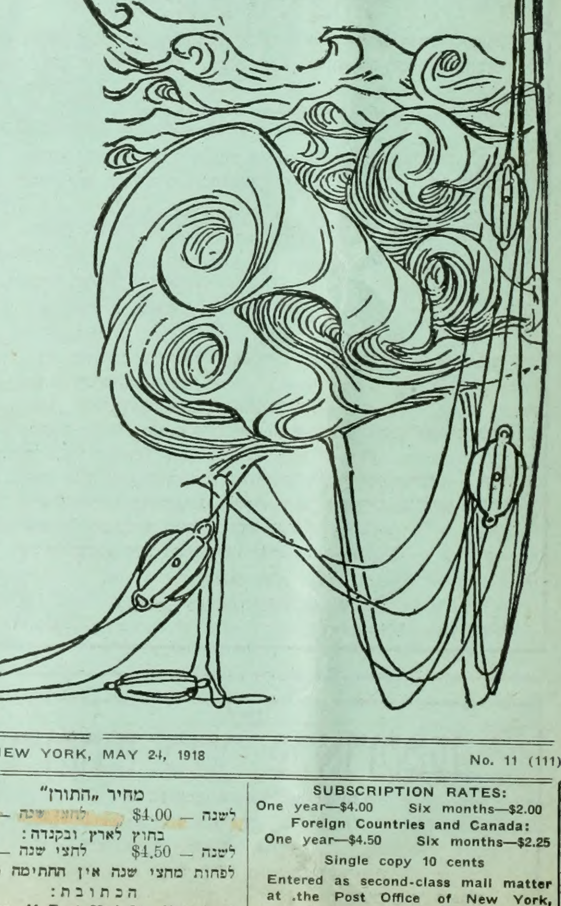
Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה חמישית HATOREN גליון יא (קיא)

התורן

עתון שבועי

יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. V — NEW YORK, MAY 24, 1918 — No. 11 (111)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc.
(A. Lubarsky, Pres., Sol. Lamport, Treas., A. S. Orlans, Sec'y).
44 EAST 23rd STREET, NEW YORK
Telephone, Gramercy 6944

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין התחימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 44 East 23rd St., New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class mail matter at the Post Office of New York, August the 11th, 1913.

מחיר גליון 10 סנטים

הוצאת „תרבות"

הוצאת הספרים „תרבות", שנוסדה על־יד ההסתדרות „תרבות" בקליבלאנד, אוהאיו, נגשת להוציא קובץ ספרותי רב חכמות והתוכן שם הקובץ

„העברי הצעיר"

הקובץ „העברי" יהיה מוקדש ברובו לכל הכחות הצעירים, לרבות גם המתחילים המחוננים המתגעגעים על מרכז עברי לבבי משלהם ואין.

„העברי הצעיר" יהיה מוקדש ברובו לחומר לקוח מחיי היהודים באמריקה.

ב„העברי הצעיר" יבואו:

א) שירים, כפורים וציורים.
ב) בקורת.
ג) מאמרים על שאלות מנסרות בחלל עולמנו.
ד) רשימות.
ה) תמונות הסופרים שישתתפו בו.

„העברי הצעיר" שואף לרכז את כל סופרינו־חולמינו־צעירינו בעלי הנפש ובעלי הכשרון שבנו בלי הבדל מפלגה וזרם.

לשם זה אומרת ההסתדרות „תרבות" לקבוע שני פרסים — אחד בן שלשים והשני בן עשרים דולאר, לשני מספרים שיוציאו מתחת עטם את שני הספורים היותר טובים בקובץ.

כל מי שעטו בידו ורגש בלבו יבוא ויזכה בפרסים.

לפנות אל:

I. N. ADLER, c. o. Levine
5809 Longfellow Ave. Cleveland, O.

מורה עברי

מודרני, מנוסה בכל שיטות הלמוד, דורש משרה.

C. BROOKS, c. o. TUCKER
2471 8th Ave. Brooklyn, N. Y.

דרוש מורה

מומחה לבית־הספר העברי שביונגסטון. עליו לדעת את השפה העברית על בוריה ולדבר צחות בשפה האנגלית. המשכורת מאה דולארים לחודש.

הכתובת:
L. OZERSKY
Yougstown Hebrew Institute
117 E. Rayen Avenue
Youngstown, O.

דרושה גננת

גננת היודעת פרק בטיב דרכי הלמוד בגן־ילדים ומוכשרת לזה דרושה לתלמוד התורה העירוני באומאהא, ניבראסקה. מי שאלה לה תפנה אל:

S O L C O H N
2420 Cunning St. Omaha, Neb.

VOL. V NEW YORK, MAY 24, 1918 No. 11

התורן

יוצא לאור על־ידי
הברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
א. ש. אורלאנס, מזכיר

העורכים
ד"ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה חמישית ניו־יורק, י"ג סיון, תרע"ח גליון אחד־עשר

פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ

שִׁיבָתָם שֶׁל אַנְשֵׁי־הַמַּעֲלָה.

ההשקפה הישנה על אדם־המעלה — בעל כשרונות מיוחדים, גבור המעשים או גאון־הרוח באיזה מקצוע של יצירה — כעל בריה בפני עצמה, עומדת ברשות עצמה, יונקת מעצמה ויוצרת מעצמה, משכמה ומעלה גבוהה מכל העם במקרה, על־פי משחק הגורל הכמוס ממנו, — ההשקפה הזאת כבר עברה ובטלה מעולם המדע. אין אף אחד בין המלומדים של זמננו, העוסקים בתורת־הנפש של הפרט ושל הכלל, שלא יכיר בהאמתות הזאת, שנתקבלה כמעט בתור אכסיומה, שאין בפרט אלא מה שבכלל. אין כלל לחוד ופרט לחוד, ואין פרט בעולם, ואפילו אם הוא הגאון שבגאונים, שלא יתפרנס על חשבון הכלל. הכלל הוא המקור, המעין היחידי, שממנו שותה כל יוצר את מימיו בצמא; מקורות אחרים, מחוץ להכלל, אינם במציאות. ועוד נמנו וגמרו בעלי המדע, אחרי חקירות ארוכות והתעמקות בחזיונותיה של התפתחות הרוח, כי לכל פרט ופרט יש כלל המיוחד לו, אשר רק ממנו הוא יכול לקבל את השפעת יצירתו. אחד מפילוסופי רוסיה היותר חריפים והיותר מצוינים, וולאדימיר סו־לוביוב, קבע שלש מדרגות להיצירה האנושית: היא מטפסת ועולה מן הפרט, עוברת דרך הלאום ומתרוממת להמדרגה העליונה, הלא היא זו, שאָנו קוראים לה מדרגת כל־האנושיות. על המדרגה הראשונה אי־אפשר, כמובן, לפסוח, מפני שאם אין „אני" כאן, אין שום מקום ליצירה. אבל אפשר לפסוח על המדרגה השניה, כלומר, אפשר שבהיוצר תתעורר התשוקה להגיע להמדרגה העליונה בטיסה אחת, מן הפרט אל כל־האנושיות — אבל אוי לו להיוצר הנכשל בתשוקה כזו. יצירתו תהיה לקויה ומזויפת, מפני שבעצמו מרד במקורו, כי עזב מקור מים חיים לחצוב לו בארות שאינן שלו, מפני שבשעה שהיוצר מזלזל בעולמו הוא, הריהו באמת מוותר על כח יצירתו, ואיננו עוד יוצר, כי־אם מחקה, איננו עוד בן־חורין, כי־אם משועבד, ושום יצירה אמתית אינה סובלת את השעבוד, ואפילו במקצת.

מזה יוצא, שאדם־המעלה איננו קנין פרטי, כי־אם קנינו של הכלל, ולא של הכלל סתם, כי־אם של זה הכלל, שממנו יצא ושאליו הוא מחובר בכל נימי כח־יצירתו — אחת היא, אם היוצר בעצמו מרגיש בזה או לא. לכל אדם־המעלה יש התחייבות לכללו: הוא מחויב להכנים לאוצרו של הכלל שלו מה שהוציא ממנו, אם אך בעל־נפש הוא ושאיפתו להתרוממות לא טמטמה את הכרתו המוסרית. לקבל בנדון זה על־מנת שלא להחזיר — זוהי פשיטת־רגל מוסרית, והיא גרועה אלף פעמים מפשיטת־הרגל בדיני ממונות, דוקא מפני שהיא סמויה מן העין השכיחה, דוקא מפני שאין חרפתה בצדה ואין ענשה בצדה.

ואמנם פשיטת־רגל מוסרית כזו כמעט שבלתי מצויה היא אצל כל אומה ולשון, היושבת על אדמתה ובוראת את חייה לפי נטיות רוחה ולפי טעמה המיוחד לה. אין מנוס ואין מפלט בעד אנשי־המעלה שלה, אין אחד מהם עוזב את המערכה ואיננו בוגד במקורו. אדרבה, כל בעל כשרון, כל גבור וכל גאון שבאומות העולם חובב בעצמו את מקור יצירתו ומשתדל לחבב אותו, עד כמה שכחו מגיע, על סביבתו ועל העולם כולו. לעולם לא יבליע ביצירותיו שום דבר המסמן את האופי המיוחד של מקורו; אדרבה, עוד יבליט אותו עד כמה שאפשר, כדי שישתקף המקור ביצירותיו, וכדי לקדש אותו ברבים. ערך כל יצירה כשהיא לעצמה תלוי, כמובן, בכח האמנות של היוצר, אבל במדה גדולה תלוי הוא גם בחותם האמתיות הטבוע בהיצירה. כל צעיף, כל מסוה וכל צל של שקר ממיתים את היצירה ועושים אותה זיוף.

והנה מה שנוגע לנו, צריכים אָנו להורות, לצערנו הגדול, שרבים מאנשי־המעלה שלָנו, כבירי־הכשרונות וגאוני־הרוח, לא יכלו להתרומם עד המדרגה העליונה של יצירה, לא מפני חוסר כשרון וגאוניות, כי־אם מפני התרחקות, בשוגג או במזיד, מן המקור המפרנס ומכלכל אותם. הם הביטו על עצמם כעל חפשים לנפשם, כעל אנשים שאין להם שום התחייבות לכללם הם, ורצו לפסוח על המדרגה התיכונית, שכל יצירה אמתית מוכרחת לעבור דרכה, ויצירותיהם נושאות עליהן מפני זה, במדה גדולה או קטנה, חותם של התכחשות. התפארו, כי בטלו את התחומין וכי עלה בידם להתרומם בבת־אחת להמדרגה העליונה של כל־האנושיות, אבל כל מי שיש לו עין בוחנת היה מכיר את הזיוף שבהתפארותם. כל העולם עולה ביצירותיו ממדרגה למדרגה, והם, המתפארים, יוצרים בקפיצת־הדרך, בעוד שבאמת אין קפיצת־הדרך והשמטת מדרגות ביצירה.

אין רצוננו להאשים את אנשי־המעלה שלנו בתור אנשים פרטים, אבל מצטערים אָנו על החזיון השלילי הזה, על החמס שנעשה לעמנו מצד גדוליו וגאוניו, על הרכוש הרוחני שגזלו ממנו מבלי השיב אותו לבעליו. יאמרו: הלא יצרו, הלא בראו, ואיזה הפסד יש בזה, אם לא השתדלו להבליט את המקור, שממנו שאבו את יצירותיהם? ומה איכפת לנו, אם היצירות הללו נבלעו בין יתר היצירות של האנושיות, ולא נודע כי באו אל קרבן בתור חוליה מיוחדת? על זה נשיב: לא גאוה לאומית מדברת מתוך גרוננו, לא כדי להתקשט ולהתיפות בפני זרים אָנו דורשים, שיזקפו את יצירותיהם של אנשי־המעלה שלנו על חשבון הכלל, כלומר, על חשבון האומה הזנה ומפרנסת את כולנו; אבל יודעים אָנו את החיים ויודעים אָנו, איך מתרקמים היחוסים בין העמים השונים ועל מה הם נסמכים, ויודעים אָנו, כי בשעה שאָנו מבזבזים את רכושנו הרוחני, מפזרים אותו לכל רוח לבלי לאסוף אותו באוצר מיוחד, כמו שנוהגים יתר העמים, הרי מאבדים אָנו את עצמנו לדעת בתור אומה, ואין לנו להתאונן על האחרים, אם הם מתיחסים אלינו כאל אומה ממדרגה נמוכה, שבח־יצירתה תם ונשלם.

על הנושא הזה יש ויש לכתוב פרקים שלמים, או גם ספרים שלמים, ואמנם יבוא יום, והפרקים והספרים האלה יכתבו, והם יבארו לנו ולעצמנו את החזיון הנהדר — את שאיפתנו לתחיה לאומית, את שאיפתנו לשחרר את הכלל, כדי שכל פרט ופרט שבתוכנו יוכל להרגיש את עצמו בן חורין באמת ולא יהיה עוד אָנוס להתכחשות וזקוק להשמטת מדרגות בהתפתחות יצירתו.

לעת־עתה רואים אָנו רק „אתחלתא דגאולה", אבל מה יפה היא גם ההתחלה. לעת־עתה שבים אלינו אנשי־המעלה שלנו אחד אחד, והרי אָנו כמלקטים שבלים בעמק רפאים, אבל מה נעים לראות את היחידים הללו, אם גם יחידים הם לעת־עתה, בתשובתם למקורם ולמחצבתם. תשובת הגאונים מסמנת באמת תקופה חדשה ומאירה בחיינו, ואין שום ספק, כי מכיון שההתחלה נעשתה, שוב לא תפסק תשובת גדולינו עד שיושב לעמנו כל הדרו, שניטל ממנו במשך תקופות הגלות הארוכה.

בראנדס המבקר העולמי, פראנקפורטר המלומד הגדול בתורת המשפטים, לובין המומחה המצוין בתרבות החקלאות — האחד חזר בתשובה לעת זקנה, השני עודנו צעיר וכבר זכה להתכבד במשרה גבוהה ואחראית מאת הממשלה האמריקאית, שלא כל אדם, אפילו מהגדולים, זוכה לה, השלישי — גם הוא כבר זכה לשם עולם בהמצאותיו וחקירותיו המדעיות. שלשתם שלנו הם, שלשתם נתנו את ידם לתנועת התחיה, ומוכנים ומזומנים הם לעזור לנו בעבודת התחיה כפי יכלתם. אחריהם יבואו בודאי גם האחרים, ומי ימנה ומי יספור אותם? ממחבואיה תצא הנשמה העברית ותמצא את תקונה הטבעי, ומפני זה — האמתי, ולעמנו יושב כבודו ומקומו הראוי לו בין יתר עמי תבל.

יְהוֹשֻׁעַ בַּרְזִלַּי

עוד אחד מהחלוצים הראשונים הלך לעולמו הרחק מארץ־שאיפתו ומארץ־מגוריו בעשרות השנים האחרונות, שלה ולבנינה הקדיש את מיטב כחותיו העשירים וצמאי העבודה והיצירה. יהושע אייזנשטאדט־ברזלי הלך מאתנו, והוא מונח כעת בארון בברן אשר בשווייצריה עד אשר תגיע השעה ואפשר יהיה להעלות את עצמותיו ולחצוב לו קבר בין יתר קברי החלוצים אשר בארץ תחיתנו.

ומי לא ידע את הנשמה הטהורה הזאת, הזכה, ההוזה והחולמת, שלא ידעה רפיון ויאוש אפילו בשעות היותר קשות ושהיתה תמיד מלאה על כל גדותיה תקוות מזהירות, עוז ובטחה מאין כמוהם? מי לא התענג לשמוע את דבריו היורדים והחודרים עד לנפש, מדי דברו על עתידות עמנו ועל האפקים החדשים, הנפתחים לפניו בארצנו החדשה־הישנה? והלא במשך כל התקופה האחרונה של תנועתנו הלאומית לא הסיח האיש המצוין הזה את דעתו מארץ־ישראל ומכל הקשור בה אפילו לרגע ולא ידע שום הפסקה בעבודתו הן בכתב והן בעל־פה, גם כשהיה ידוע־חולי, והרופאים צוו עליו במפגיע, שיבטל את עבודתו הצבורית, או שימעט בה, לכל הפחות, כדי להגן על בריאותו. מסירות־נפשו להעבודה הלאומית לא ידעה באמת כל גבול, בעבודה הזאת היה שקוע כל ימיו, עליה היה חי ועד נשימתו האחרונה, כשהיה כבר מוטל על ערש דוי, לא חדל משים בה כל מעיניו וכל רגשי נפשו הסוערת והשואפת.

יהושע אייזנשטאדט היה אחד מ„בני משה" הראשונים ומתלמידיו המובהקים של „אחד העם" המנהיג, והוא בעצמו היה הכחשה חיה כנגד הדעה המשובשת,

שנתפשטה בעולם הציוני, ש„אחד־העמיות" נוסדה רק על הרוח ושאין לה שום אחיזה בעולם־המציאות הפשוט, בעולם של העבודה הממשית, הדואגת להחומר וצרכיו המרובים. התלמיד נשאר נאמן לרבו עד ימי חייו האחרונים והיה מסור לתורת רבו בכל נפשו, ובכל־זאת היה יחד עם זה גם סמל העבודה בחיי הישוב החדש והשתתף בכל חום לבו בכל עבודה צבורית עד כמה שהרשו לו כחותיו הגופניים, ויותר ממה שהרשו לו. והישוב החדש הביט על אייזנשטאדט כעל אחד מבחירי בניו, כעל אחד שנחן בנשמה יתירה, והיא נשארת תמיד צעירה והוק הזקנה אינו חל עליה.

גדולה היא האבדה להישוב החדש ולאלפי ידידיו ומעריציו, אבל גדולה היא גם העבודה, שנפלה בחלקו של האיש הישר הזה, שנפרד מאתנו ונאסף אל עמיו על מפתן הגשמת אידיאלו היותר קדוש לו, והיא, העבודה הזאת, מרובת הגוונים ועשירת התוצאות, תשאר גם אחריו ותהיה לו למצבת זכרון, ואבות לבנים יספרו על החולם הגדול ועל הלוחם הגדול.

תקון טעות. — בפרשת השבוע של הגליון הקודם („העם ותורתו") נפלה שגיאה גסה: השורה העשרים ואחת שבחטיבה השניה, המתחילה „רוחו בתקופות האחרונות", באה שלא במקומה, ותחתה נשמטה השורה הנכונה. כל הענין צריך להיות מתוקן ונקרא כך: „חותם הוא את משנתו, חותם הוא את תלמודו וחותם הוא אפילו את יצירות רוחו בתקופות האחרונות בקדושה שניה ושלישית. ההוה נעשה חולין בעיניו, והוא משתדל להוציא הפסדו בשכרו, בהוסיפו קדושה לקדושה על כל מה שהדרת העבר חופפת עליו. בשביל זה נפסק הקשר החי שבין העם ובין תורתו. החיים שוטפים במרוצתם — ותורה מונחת בקרן־זוית, יען כי רק תורת העבר היא", וגומר.

מות הֶחָלוּץ

(אחר מטתו של יהושע ברזלי).

מאת

א. ר. מלאכי.

לאחר מחלה ארוכה וממושכה, אחרי סבלו יסורים נוראים, מכאובים קשים ומרים, אחרי ימים יגעים ולילות־עמל, מת על אדמת נכר, בגיניבה אשר בשווייציה, הסופר והעסקן הארצי־ישראלי יהושע אייזנשטאדט־ברזלי.

לא להספיד את המנוח אני בא. לא להעריך את האבדה הגדולה, שאבדה עתה לספרות העברית ולישוב החדש, אני מכוון הפעם. יותר מדי היה המנוח חביב ויקר לנו, בני ארץ־ישראל, יותר מדי זכרונו חי בלבנו, כי נוכל לפטור אותו בשתים־שלש השורות של ה„הספד" הרגיל. נדהמים ומופתעים אנו עומדים למראה המות האיום והטראגי של הסופר המצוין והאדם הנחמד הזה, אשר כמעט אין לנו תמורתו. גדול מאד הכאב, ולא במלים בלבד נוכל להביע את רגשי־לבנו בשעה זו.

מותו של יהושע ברזלי לא לפתע־פתאום בא. זה שנים אחדות אשר המנוח היה מפרפר בין החיים והמות, וידוע ידענו, כי ימיו ספורים. והיו גם ימים, וביחוד בעת האחרונה, מיום אשר קרהו האסון הנורא ואור שכלו חשך בעדו, והיסורים והענויים הקשים הוסיפו לדכא אותו עד לבלתי סבול עוד, — בימים אלה היו רבים מידידיו היותר קרובים אליו, אשר לא יכלו לראות עוד בצרת נפשו, מתפללים בסתר לבם למות, שיבוא ויגאל אותו מכל צרותיו ומענויי־נפשו הנוראים... אך, בכל־זאת, היה לפרקים מתגנב ללב איזה צל של תקוה, כי אולי יעשה נס להאדם הנעים הזה, אשר אהבת בנים לאביהם אהבנוהו, ויצא בשלום מן הסכנה, המרחפת על ראשו, ויחיה עוד לפנינו. כי קשה היה להעלות על הדעת בימים האלה, ימי התקוה הגדולה והתחלת הגאולה, כי החלוץ־התחיה, האדם אשר היה כל־כך מסור לישוב ושכלולו, זה אשר הארץ היתה חביבה עליו יותר מגופו ונפשו וכל קרבן לא היה יקר בעיניו להקריב בעדה; כי הוא, אשר עוד לפני שלשים וחמש שנה, עזב את מולדתו, את ביתו, את עסקיו ואת כל אשר לו, נתק בידיו את כל החוטים המקשרים אותו אל ה„גלות" ועלה להתישב בארץ־ישראל, לבנות את הארץ ולהחיותה; כי הוא, שהיה בין הראשונים להעביר את בשורת התחיה לאחיו בגולה ולקרוא להם את הקריאה הגדולה, לשוב לארצם ולחונן אותה, להושיב נשמותיה ולשדד את אדמתה; כי הוא, אשר ברוחו הנלהב עשה נפשות רבות לישוב, עודד אותן וחזקן, דאג לאחריתן והיה מסור להן בכל נפשו ולבבו לכונן את ישיבתן בארץ על בסים נכון וקיים; — לא חפצנו להאמין, כי החולם הגדול הזה, בעל האמונה הגדולה ובעל התקוה העזה, אשר יותר משלשים שנה חלם את חלום שיבת עמו ובנין ארצו, — הוא לא יזכה לראות בעיניו בהגשמת חלומו, ועל אדמת נכר, גלמוד וערירי, רחוק מידידיו ומאוהביו, רחוק ממשפחתו ומהמסורים אליו, יסגור את עיניו, ואת קברו ימצא לא על אדמת הארץ, אשר בה שקע את רוחו ונפשו...

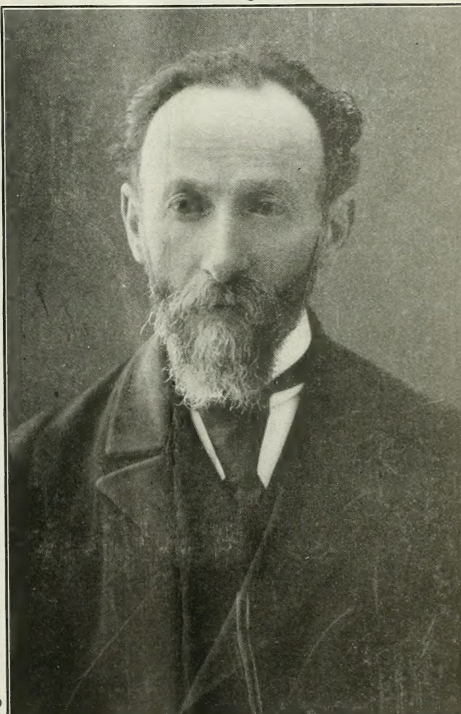
לא חפצנו להאמין — אבל המציאות חזקה ממנו. מצבו של החולה בשנה האחרונה הורע מיום ליום. ואם כי הוא לא היה מתאונן על גורלו ומכתביו היו מלאים תקוה גדולה ואמונה רבה, דמיון עז והתפעלות לקראת העתיד, בכל־זאת היינו צופים בלב חרד לאחריתו ורואים בין השיטין את מלאך־המות עומד מאחוריו...

* * *

המלחמה האיומה הפרידה אותנו והרחיקתנו אחד מן השני. פזרה אותנו לכל כנפות הארץ, וטובי בני־ציון נדחו להפנות היותר רחוקות. שם, בארץ, קרובים היינו אחד אל השני קורבה טבעית כל־כך וכבני משפחה אחת נחשבנו, עד שאי־אפשר היה לנו להתקיים איש באין אחיו עמו. וכאן — כל־כך נתרחקנו, כל־כך. נעשינו זרים איש לרעהו, עד שכבר התרגלנו אל המצב הזה, וכמעט ש„פורה שר של שכחה" החל לשלוט עלינו. לאט־לאט התחלנו להסיח דעת מן היותר קרובים לנו, מן היותר חביבים

לנו; בטוב לנו פה באמריקה שבחנו, כי בשווייציה מתגולל יהושע ברזלי זה ארבע שנים ביסורים נוראים ובמכאובים לא־אנושיים, ולא חשנו לעזרתו, לא עודדנו את רוחו בהשעות הקשות עליו *, עד אשר קרהו המקרה האיום, וידידיו החלו להמליץ עליו את הפתגם הידוע: „טוב מותו מחייו"...

ארבע שנים התגולל ברזלי בשווייציה. ארבע השנים היותר נוראות והיותר קשות בכל ימי חייו. ולא מפני שאלה היו שנות חייו האחרונות, ימי מחלתו האנושה,

יהושע ברזלי.

אשר מת בה לאט־לאט בעודנו בחיים, כי־אם מפני שראה את עצמו גולה ונדח ב נ כ ר, רחוק מ א ר צ ו, ארץ תקותו ומאויי־נפשו. זה היה העונש היותר חמור, אשר נענש ברזלי בידי האלהים. „קצתי בחיי מהישיבה של בטלה בשווייץ!"... — כתב אלי במר־נפשו באחד ממכתביו, ואני קראתי בין השיטין והקשבתי מרחוק הד ענות נפש שבויה, המתלבטת בנכר בין הרי האלפים היפים והזרים, הנכספת וכלה למקורה, להרי יהודה, אך אין תקוה לה עוד...

* * *

לא מרצונו הטוב עזב ברזלי את ארץ־ישראל. אָנוס על־פי גזירת הרופאים בא לארץ־האלפים. שנים רבות נאבק עם מחלתו, מחלת־הסרטן, ששמה לה קן בגופו, ובכל מאמצי־כחו השתדל לבלי עזוב את הארץ, אם כי הרופאים הזהירוהו, כי בנפשו הוא הדבר הזה. בכל המכתבים הרבים, שקבלתי מאת המנוח מיום עזבי את ארץ־ישראל עד יום בואו לשווייציה, היה מרחף צלו של המות. למרות שהיה משתדל לכסות על מצבו האמתי, למרות האמונה הרבה ורוח האופטימיות הנפלאה, שהיו מכתביו מלאים מן הקצה אל הקצה, למרות ההתול הנעים, שהיה מרחף תמיד על דבריו, — הייתי מכיר על־פי כמה רמזים דקים־מן־הדקים, כי הכותב מכין את עצמו לקראת המות. במכתביו אלה היה מרבה להשביע אותי, כי אשאר נאמן לפניו, וכי לאחר מותו אשים עיני על כתביו, לשמור עליהם, לסדרם ולטפל בהרפסתם.

ומה נפלא היה כחו של ברזלי ומה אמיץ היה רוחו של חולה־הגוף הזה! למרות סכנת המות, אשר אָרבה לו על כל פסיעה ופסיעה בשבע עינים, הוסיף לעבוד ולעסוק בלי הרף ובלי לאות. עבודתו הצבורית שללה ממנו את רוב ימיו, כי לא היה כמעט ענין צבורי בארץ־ישראל, אשר יהושע ברזלי לא לקח חלק ביצירתו ובשכלולו, ואת הלילות הקדיש לעבודתו הספרותית. בשקידה רבה היה עובד בתקופתו האחרונה על זכרונותיו, המשמשים חומר גדול וחשוב לקורות הישוב ולתולדות תנועת „חבת־ציון" והציוניות *.

בימים ההם החל כשרונו של ברזלי לגלות את כל האור והיופי הגנוזים בנשמתו. כנשר חדש את נעוריו, ולעת זקנתו החלה בת־שירתו להשמיע זמירות חדשות. לכבוד חג יובלו הוציא לנו מבית גנזיו מרגלית טובה כ „א י ל ת ה ש ח ר" שלו, ועוד כמה ספורים וציורים יפים ממראות הארץ, מלאים פיוט צנוע. ברזלי, שליחה הנאמן של „חבת־ציון" וציירו של הישוב החדש בראשית התהוותו (למשל, בציורי־מסעותיו בארץ, בציורו הגדול „ימי בכורי הענבים" ועוד בכמה מספוריו וציוריו, המפוזרים במאספים ועתונים שונים), החל לשיר בימים האחרונים גם על מצב ההוה בארץ. וגם בתור פובליציסט היה יוצא בקהל בימים ההם. אָסף הרבה חומר סטא־טיסטי בנוגע להתפתחותו הכלכלית של הישוב והיה מחוה את דעתו על כל ענין ועל כל מקרה, אשר נפל בארץ ובישוב. ודבריו נכתבו בחום־לב ובמזג־עלומים, ברעננות ובהתלהבות צעירה כל־כך, עד כי קשה היה להאמין, כי האדם הזה כבר כלה עסקיו בעולם הזה וכבר צוה לביתו...

ובינתים הלך מצב בריאותו והורע מיום ליום. באחד ממכתביו (מי"ז אדר תרע"ד) הוא כותב אלי: „...שוב יסרני ד' וכל השבוע העבר פרפרתי ממש בין החיים

* יוצאים מן הכלל אחדים מידידיו היותר מסורים לו בלונדון ובניו־יורק, אשר דאגו לו וטפלו בו באהבת אחים עד יומו האחרון.

* פרקים אחדים מזכרונות אלו נתפרסמו ב„העולם" שנה שמינית.

והמות — כי גנחתי דם רב — ת"ל שעתה הוקל לי קצת וישבתי לערוך לך שורות אחדות, אם כי הרופאים אסרו זאת עלי. ואגיד לך בקצרה: כי מצב בריאותי כ"כ רופף עד שאינני בטוח לא רק ביום המחר, כי אם גם בשעה הסמוכה. בתוך צואתי צויתי למסור כל כתבי היומיים והארכיון שיש בו מאות קונטרסים ל„אחד העם", ובקשתיו שחלק מהעבודה ימסרו לך, לפי שאתה מתיחס ברצינות גדולה לכל מה שנוגע להישוב וגם לכתבי — — —"

ואָז פרצה המלחמה, ויהושע ברזלי הובא בעל־כרחו לשווייציה, כדי שיתרפא שם וגם כדי שלא יראה בצרת הישוב ובחורבנו בימי הרעה, כי זה היה מזעזע את לבו ומחליש אותו מאד. לפתע־פתאום קבלתי ממנו מכתב — והמכתב בא לא מיפו, כי־אם מגיניבה, ובו הוא כותב אלי: „משתומם בודאי תעמוד למראה המכתב הזה, הבא אליך ממני מארץ שווייץ, אבל הדבר פשוט. שולחתי הנה כדי להתרפאות ולעשות הנתוח הנחוץ בקיבתי שבלתו חיי אינם חיים, אח"כ אָמרתי לנסוע אליכם (כלומר: לאמריקה. — א. ר. מ.) לעבוד לטובת הישוב בארץ־ישראל — המושבות שמצבן עתה, מסבת הזמן, רע ושאפשר להרחיבן הרבה. אבל באתי הנה ואינני יודע מה לעשות: פרופיסור אחד מיעץ לעשות הנתוח תיכף"...

למרות שסימני מחלתו העידו על קצו הקרוב, היה ברזלי מלא אָז, בימי שבתו בשווייציה, תקוות וחלומות והיה משלה את נפשו, כי מחלתו לא תמשך, ועוד יכול יוכל להמשיך את עבודתו. הוא ראה והרגיש, כי ימי תסיסה באים ליהדות וכי עתידות גדולות צפונות לגורל עם ישראל, ולכן השתדל בכל מאמצי כחו להמשיך את חייו לכל־הפחות עד בוא הרגע הגדול, שקול השופר, המבשר את הגאולה, ישמע. הוא לא רצה לעזוב את עבודתו, למרות גזירת הרופאים, וגם בקש לו עבודה חדשה. רוצה היה, שיהיו גם לו חלק ונחלה בעבודת הגאולה, וכשלא מצא אותה בשווייציה, נשא את נפשו לאמריקה. בגעגועים מרובים היה מרבה לבקש מאתנו, שנשתדל להביא אותו הנה. מאוייו אלה לא נתמלאו. מחלתו קשתה עליו יותר ויותר. השעמום מלא יותר ויותר את נפשו. כדי להשקיט את רוחו הסוער, החל להתכונן אל האוניברסיטה. בהלצה ובהשתובבות של נער הודיע אותי, כי הוא, בן־הששים, נעשה תלמיד, וכי מקוה הוא בקרוב לקבל תואר דוקטור, ואָז יבוא לאמריקה מוכתר בכתר זה, „החביב כל־כך עליכם"...

מצבו נעשה רע מיום ליום. ואם כי הוא לא היה מתאונן, בכל־זאת ידעו ידידיו את מצבו הנכון. ואחדים מחבריו היו משתדלים להקל מעליו את מכאובי־לבו. דעתו של המנוח עוד צלולה היתה, אם־כי מדוכא היה עד מאד ולא האמין עוד ביום מחר. בדד ועזוב בלה את ימיו האחרונים, עד אשר קרהו המקרה הנורא באחד הלילות. דעתו הזכה והצלולה של ברזלי נטרפה פתאום. מצאו אותו משוטט ברחובות גיניבה ורוחו בל עמו. במשך החדשים האחרונים סבל יסורים נוראים כל־כך, עד כי רק במות ראו פדות לנפשו.

והמות רחם עליו וגאל אותו מכל מצוקותיו.

על אדמת נכר מצא החולם הגדול של שיבת ציון את קברו.

* * *

„אני עולה לארץ־ישראל; אם לא אמצא בה חיים, אכרה לי קבר". — בדברים הנמרצים הללו ענה המנוח לפני שלשים וחמש שנה לאחד מידידיו, בתשובה על שאלתו של זה: למה עזב ישובם של בני־אָדם ועלה לארץ־ישראל השוממה? המנוח זכה לא רק למצוא חיים בארץ־ישראל, כי־אם גם להיות בין בוני־ציון הראשונים ובין יוצרי הישוב. ורק לדבר אחד לא זכה החלוץ: לכרות לו קבר בארץ־מאוייו...

יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ

מאת

אפרים א· ליסיצקי·

ה.

מִתְבַּקְּעִים קְבָרִים נוֹשָׁנִים, וְקָמִים וְעוֹלִים מִקִּרְבָּם
גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנָּפְלוּ חֲלָלִים עַל מְרוֹמֵי שְׂדֵי־צִיּוֹן,
חֶרֶב הַגְּאֻלָּה בְּכַפָּם וְדֶגֶל הַחֵרוּת לִפְנֵיהֶם,
וְשֵׁנִית הֵד רַעַם גְּבוּרָתָם מְזַעֲזֵעַ הָרֵי־יְהוּדָה
וּמַחֲרִיד מִשְּׁנַת־שִׁמְמוֹנָם הַצּוּרִים בְּמִדְבַּר עֵין־גֶּדִי;
הֵם עוֹלִים–וְשׁוֹפָר אֶל חִכָּם, מְעוֹרְרִים אֶת מַעַרְכוֹת־מַחֲנֵיהֶם

לִקְרוֹא דְרוֹר וּפְקַח־קוֹחַ לְעָם אַסִּיר עֳנִי וּבַרְזֶל·
הֵם קוֹרְאִים··· וְאַתֶּם, הוֹי נֶכְדֵי בִרְיוֹנִים וְנִינֵי בַּר־כּוֹכְבָא,
מָסֹרֶת שֶׁל גְּבוּרָה וּמֶרֶד וְקִדּוּשׁ־הַשֵּׁם בְּנִשְׁמַתְכֶם,
צֶאֱצָאֵי גִּבּוֹרִים וּקְדוֹשִׁים — וְלָמָּה כֹּה אֶחֱרוּ פַּעֲמֵיכֶם?
הֲקוֹלָם לֹא בָא עוֹד עֲדֵיכֶם, אִם חֵרְשׁוּ אָזְנֵיכֶם מִשְּׁמוֹעַ?
צְאוּ מִמַּרְתֵּפִים אֲפֵלִים, מִסִּמְטוֹת חֲשֵׁכוֹת וְצָרוֹת!
נְשָׁרִים מְחַבְּקִים אַשְׁפַּתּוֹת — לֹא קֻצְּצוּ עֲדַיִן כַּנְפֵיכֶם,
וַעֲבוֹתִים אִם שָׂמוּ עֲלֵיהֶן — הַחֲלִיצוּן מְלֹא עוֹז־מְעוּפָן!
כִּנְעֹרֶת תִּפָּסֵקְנָה עֲלֵיכֶם, וְשֵׁנִית תַּרְקִיעוּ שָׁמַיִם!
יְהִירִים וְרַחֲבֵי־אֵבֶר, תַּאֲבִירוּ לַשֶּׁמֶשׁ, לַשָּׁמֶשׁ!
וְשֵׁנִית מִסַּלְעֵי־יְהוּדָה תַּמְטִירוּ אֶת שִׁירַת הַזֹּהַר···
הוֹי זוֹרְעֵי הָאוֹר לְכָל עַמִּים — וְאַתֶּם בַּחֹשֶׁךְ נְמַקִּים,
מִקְדָּשִׁים מִגֵּוְכֶם בְּנִיתֶם וְתוֹרוֹת בְּדִמְכֶם כְּתַבְתֶּם,
וְאֵלִים מִתַּמְצִית נִשְׁמַתְכֶם חֲצַבְתֶּם לְפִרְאֵי לְאֻמִּים,
שֶׁיָּצְאוּ מִמַּאְפֵּל יְעָרִים מֵאַחֲרֵי עֶדְרֵי חֲזִירִים,
וּלְבוּשֵׁי פְּרְפִּירָה שֶׁל מַלְכוּת וְזֹהַר שְׁכִינַתְכֶם עַל רֹאשָׁם
הֵם עוֹלִים בְּצַעֲדֵי־גָאוֹן עַל בָּמַת־הָעַמִּים הַגְּדוֹלָה,
וְכִסֵּא שֶׁל כָּבוֹד יִנְחֲלוּ בְּאַרְמוֹן הֶעָתִיד הַנֶּהְדָּר;
וְאַתֶּם רְתַקְתֶּם בִּכְבָלִים, תִּתְגַּלְגְּלוּ בְשׁוֹאָה בַּמּוֹרָד!···
וְלָמָּה תּוֹחִילוּ עַד בּוֹשׁ? וְאִם כָּבְדוּ וְעָבוּ הַכְּבָלִים —
הַתִּיכוּם בְּאֵשׁ וּבְדָמִים וְחִרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם!
וְחִשְׂפוּ מִמְּעָרוֹת יְהוּדָה אֶת אוֹר נְבִיאֵיכֶם הַגָּנוּז,
הָדִיחוּ בְגַלֵּי הַיַּרְדֵּן הָאָבָק מִגְּוִילֵי תוֹרַתְכֶם,
וְחַלִּימְכֶם טִפַּחְתֶּם זֶה כַּמָּה בְּדִמְכֶם וְאִשְּׁכֶם וּכְאֶבְכֶם —
עַל שַׁדְמוֹת הַגָּלִיל וְרָעִיהוּ, וְלִבְלֵב לְעֵינֵי הָעוֹלָם!
בְּצַעֲדֵי־מַלְכוּת עֲלוּ עַל מְרוֹמֵי הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם,
וְעֵינְכֶם, עֵין־נֶשֶׁר, צוֹפִיָּה לְמֶרְחַקֵּי יוֹבְלִים וְדוֹרוֹת,
נוֹקֶבֶת אֶת עַרְפִלֵּי הֶעָתִיד וּמִפְלְאוֹת חִידַת־הַנֵּצַח
וְחוֹזָה חֲזוֹן קֵץ הַיָּמִים, חֲזוֹן הַמָּשִׁיחַ לָעוֹלָם!···

מִסֵּפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת

מאת

מנדלי מוכר־ספרים.

מאת המערכת. — הפרקים האלה „מספר הזכרונות" של רב מנדלי מוכר־ספרים ז"ל הם, כפי הנראה, פרקי היצירה האחרונים, שכתב הסבא בעברית לפני מותו, ונדפסו בהמאסף „כנסת", שנערך ויצא לאור באודיסה על־ידי ח. נ. ביאליק. רואים אנו חובה לעצמנו לתת אותם לפני קוראי „התורן", בדעתנו, כי המאסף הנזכר, המלא וגדוש דברי־ספרות מצוינים, הגיע לאמריקה רק באכסמפלאר אחד או שנים, ומי יודע כמה ימים יעברו עד אשר תהיה פה יכולת להקוראים העברים הותיקים ליהנות מזיוו האחרון של אבי ספרותנו. — מטעם זה עתידים אנו להדפיס בגליונות הבאים לקוטים מה„כנסת" גם משל סופרים אחרים.

א.

אותו היום, שאני מדבר בו, אחד מימות החמה היפים היה, יום צח ונהיר. השמים מלאים זיו וכולם תכלת. וארצנו אף היא נאה ונעימה, עטופה עטיפת כלה ביום חתונתה, מתכסה בהינומה ירקרקה של ציצים ופרחים וחוט של חן משוך עליה. למראית עין דומה הכל יש כאן — הוד והדר, ששון ושמחה, יום־טוב ומזל טוב! אף־על־פי־כן עד עכשיו אי־אפשר לי להזכיר אותו היום שלא להתאנח עליו במר נפשי. דומה, שבגזירת המקום היה מוכן מקודם, כאשה יפה וקנטרנית, להכאות רוחי ולהשביעני ממרורים.

לא עליכם עת צרה ותוכחה ונאצה כעין זו שבאותה שעה! הימים ימי מלחמה לארצנו, מלחמה קשה עם אויב קשה במרחקי ארץ הקדם. שתי הממלכות הנלחמות מאריות גברו. שתיהן נלחמו בגבורה, מזו ומזו הרבה חללים נפלו, ודם רב, דם גבורים, נשפך כמים. אותה שעה מן שמים עוד לא נלחמו הצפלינים ואניות־אבה עדיין לא יקשו מתחת פני המים כבימינו; אבל גם כלי־מות שבזמנם הספיקו להרוג ולאבד בני אדם הרבה ביום אחד, להחריב ערים ומדינות ולהפוך שדי חמד, גנות ופרדסים למדבר שממה. שעת צער ורוגז היתה אותה שעה, גלו בנים מאבות ואבות גלו מבנים ויצאו לצבא למרחקי ארץ.

חתני, רופא אמן ורך בשנים, נקרא לעבודת המלכות, לעבוד בחיל הצבא, ככל אחיו הרופאים בעלי אומנתו. הוא מניח את מקומו, את בני ביתו ואת עסקי פרנסתו וגולה לארץ מנדזשוריה, מקום רעם תותחים ותרועת מלחמה, להיות שם מחובשי פצעים וחותכי איברים מן החיים. ואשתו, היא בתי האהובה, שבה לביתי, בית אביה, היא ושני בניה הקטנים, להתגורר אצלי בעת רעה זו. כל ימיהם להם תוחלת ממושכה — ממתינים לאגרות אהובם, מצפים לשמוע היכן חביבם ומה שלום מחמד עינם ומחמל נפשם, מתגעגעים עליו, מצטערים ומהרהרים בו תמיד גם בחלום הלילה — השעה הרי שעת מלחמה, מה אדם ומה חייו? כל הבשר חציר; מקרה אחד לכל, חץ ופגע יקרה את כולם!

ובעת צרה זו באה בתי עד משבר וילדה — והנה בנושא אחד שני הפכים באים: רגש עצבות ורגש נעים; מזל־טוב כהלכה ועמו יגון ואנחה. בגלוי — פנים שוחקות „משמע משא ודומה", ובסתר — אבל ובכי ונפש עגומה, ודבר זה עוד הגדיל רגשי צערי. הצער הביא לידי רחמים, והרחמים היו מוסיפים אהבה להיולדת הרוחמה והעלובה וגם להילד העלוב, בן־אוני, יתום באין אב.

אין שלום לי בבית ואין לי שלום, אחוה ורעות בחבר עיר. יחיד וגלמוד אני שם. בני אדם שם אינם קרויים אדם, אלא על שם ארמתם, ארצם ודתם ודעותיהם ומפלגותם. כל אחת מבקשת לאחוז בגלגל ההיסטוריה החוזר בעולם ואומרת להחזירו כרצונה. הללו מקרבים רחוקים, והללו מרחקים קרובים בשנאה וקנאה וצרות עין. כל מפלגה חושבת עצמה לתכלית מעשה בראשית ומלח העולם, והחברים של כל אחת ואחת מפרכסים זה את זה כזונות — כולם טכסטסיסים ואסטרטיגים, „גדעונים", „שמשונים" וכיוצא בהם. ידעונים, סדרנים וארכי־יודיקים. הארץ להם והישוב שלהם, ולבני ישראל פשוטים, העומדים בעזרה מחוץ לתחומם, להם אומרים, כמו להמשוררים ב„חלוקת הארץ" של הסופר שילר, נחלה אין לכם בקרבנו, אלהי ישראל, אביכם שבשמים הוא נחלתכם!

לולא הטיול בשדה ונועם הטבע שעשועי בכל עת אבדתי בעניי. ידעתי בן־כפר אחד בעל בית חצרים בעיבורה של עיר, שבשכנותו הייתי דר אשתקד אני וביתי בקיץ. איש עובד אדמה הוא באחוזתו, חורש וזורע ועושה כל מלאכה, ובני ביתו מקטון ועד גדול מסייעים לו. הבנים כוסחים באחו ובאגמים, עומסים ומביאים הערמות לתוך הגורן. הנשים מנכשות בגנים, חולבות את הפרות, מפקחות על העופות, מרביצות תרנגולין על הביצים, אופות ומבשלות וכובסות, לשות גם צפיעי בקר בקש ובגבבא להסקה ומיבשות אותם בחמה. וילדים וילדות רועים באפר. ובעת הקציר הכל קוצרים ומאלמים ונושאים אלומות, דשים וזורים ונפים וכוברים והכל בשירים ומזמורים. „נמלה" קראתי לבן־אדם זה, ולביתו — „קן של נמלים". קיימתי בי דברי המלך שלמה והייתי הולך אל נמלה זו כפעם בפעם ורואה איך הנמלים, קטני ארץ הללו, מכינים בקיץ לחמם, עובדים מאהבה ועוסקים בישובו של עולם. אני שמח בהם ושמחים גם הם בי.

כך הייתי מבלה בטוב ימי הקיץ העבר, ולשנה הבאה, בקיץ שלאחריו, הייתי קץ בעיר וקצתי בחיי מפני שאונה

והמונה וישיבת כרכים הקשה. הנה אויר אחר, עולם אחר, המולה ומהומה! הלא חכמה תקרא, הנימוסיות־הציביליזאציה תתן קולה — קול מרכבות וקול רעש אופנים על אבני הרצפה; קול קורא וקול נוגנים: גרא־מופונים, פסנתרין וסימפוניה מבית וקטירינות בחוץ. רוכלים, סמרטוטרים, ארחי־פרחי, מוכרי עתונים וכל מכר מחזירים ברחובות, מכריזים ומשמיעים על סחורתם וכוזבים ומכזבים! עמודים עמודים של פנסים, של טיליגראפים, של טיליפונים ושל חשמל עומדים כנטורי קרתא על משמרתם בחוצפא כלפי שמיא וחוטים חוטים של זקוקין דינור משוכים עליהם. קיצור הדברים, כל העיר כולה כמו שהיא — בחנויותיה, בבתי־דמים וכספים לשלחניה ובעלי כיסיה, בבתי־מקוה סוחריה, תגרניה וסרסוריה; בבתי־ועד למשחקים בקוביא ולקוביוסטוסיה; בבתי משתה לזולליה וסובאיה, רעבתניה, שכוריה וגרגרניה ובקובות של זונותיה. גם בתי־חומה גבוהים והיכלי עונג של עשיריה ועם בתי־חומר וחורבותיה; דירת חושך וטחב בדיוטה תחתונה, מערות ומאורות, כוכין ומרתפות לאביוניה. וערוב כבר של פרצופים משונים ובריות משונות — מנהיגיה ונהוגיה, רמ"ח חכימיה ושס"ה טפשיה, שרפ"ט עזי־פניה ותתקע"ט גבאיה ובעלי־טובותיה, ורוב מפלגותיה ואסיפותיה ומדברניה, מסדריה וסדוריה, נדיבות ואביונות עם ז' שמותיה: עני, אביון, מסכן, דל, מך, רש, דך, ועוד ועוד מיני קבצניה.

ובשעה ששממה עלי נפשי מהמונה של עיר והבליה, וגעגועי על הכפר גדלו מנשוא, יצאתי השדה לטייל שם ברחבה ורגלי היו מובילות אותי מאליהן עד בית מכירי, זה קן הנמלים.

כשבאתי פעם אחת בשעת הטיול לביתו קדמוני הנמלים בבשורה טובה: פרתנו האדומה ילדה עגל! הגדתי להם אף אני: הנה ילדה בתי גם היא בן! וברכנו את היולדות, את כל אחת כברכתה. אני ברכתי את הפרה לרוב חלב וחמאה, והם — את בתי, לגדל את בנה למזל טוב, לחופה ולמעשים טובים! הגיעה עת החליבה, העדר בא מן השדה. כל הפרות הולכות בנחת ובנדנוד ראש על כל פסיעה ופסיעה, נכנעות ושותקות כנשים כשרות וצנועות, וזו האדומה נחפזת כחצופה בריצת רגלים, בכשכוש זנב ובהרמת קול שופר מרוסק מעמקי כרסה, נדחקת ונכנסת ראשונה לתוך החצר, שלא לחלק כבוד להזקנות ממנה. והעגל הרך, האדמוני כולו וכוכב לבן על מצחו, כיון שהרגיש באמו מיד הפשיל זנבו, מרקד ומזדקר ורץ לקבל פניה, כורע על ברכיו הקדומות ויונק והומה לדדיה. האם הופכת פניה ולוחכת את פרי בטנה בנחת, בחן וברחמים. לעולם לא אשכח, איך העמידה עלי את עינה והביטה בי בשעה שהייתי מחליק בידי את העגל ומעביר אצבעותי על חלקת צוארו. הרבה דברים היו במשמעותה של אותה הבטה. משמע מורא, שלא תכבד ידי עליו ולא תלחצנו, חס ושלום; משמע גאוה, שהיא מתגאה בילד זה מחמל נפשה ומשוש לבה; משמע נחת רוח, שאני בן־אדם ממהלכי שתים ואדוני כל הבהמות מגפפו ומחליקו. ומי יודע רוח הבהמה, אפשר היא יודעת רוח בני־אדם והיא מכירה ויודעת את כל העולה על רוחי? ובאמת רבו מחשבות לבי אותה שעה — מתוך עיוני בפרה ובעגל גם את בתי ואת נכדי באהבה זכרתי ונתמלאתי עליהם ברחמים. הגיתי באדם ובהמה והרהרתי: בהמה — הרי אף לה נפש מרגשת ולב לדעת; הרי היא אוהבת ומרחמת את ילדה, מתגעגעת עליו, מיניקתו, לוחכתו ומסיחה עמו כלשונה ושיחת בני מינה, כאחת משיחות חיות ועופות. עמדתי והרהרתי מה בינה ועגל שלה לבין בתי ובנה. פרה זו ילדה ומיד קמה ונתעודדה והלכה לדרכה, ובתי, להבדיל, ילדה בעצב ועדיין לא הבריאה ותש כחה. וזה העגל מיד כשיצא מבטן אמו וראה לפניו את העולם נשא את רגליו, כשכש בזנבו והתחיל מרקד ומבלה בטוב ימיו. לא חיתול, לא כריכה, לא עטיפה בכסתות והוא בריא אולם! ונכדי, בן בתי, נולד גולם, ובן שמונת ימים נכנס לברית ויסורים באו עליו — נמול וגעה בבכי מפני הכאב הגדול, ועדיין ח ת ן ־ ד מ י ם זה שוכב מוחתל ומלופף כתולע בחתולתו ואינו מוצא ידיו ורגליו, ועד שיגדל ויעמוד על רגליו הוא עתיד לכמה וכמה יסורים וחלאים רעים — לבעבועין, לאסכרה, לסרנוכי וכיוצא בהם, וסופו לחולי מעיים, לתחתוניות ולכאב שינים. הגיתי גם בכפרי מכירי, הדיוט ופגן זה אינו יודע נימוסים מקובלים והוא נתון בשקט ושלוה וחי בנחת. שויתי אותו ואת ביתו עם חכמים וחכמות של בני עירי, שויתי, הרהרתי — ודוממתי! — — —

ב.

ואותו יום מימות החמה, שבו מדובר כאן, כאורח מתבקש בא לאחר כמה ימי סגריר, רוח גשם וצינה, משמח את הבריות ב„צפרא טבא" ובדמדומי פנים — פני חמה היפות. ולי מה יקר היה יום זה, בהגלותו אלי בהשכמת הבוקר, כשאני עדיין על משכבי ויוציאני החוצה לראות בטובו ולהתענג בו גם אני — ועונג ומנוחה הרי התאויתי בכל לבי ובכל חושי ורמ"ח אברי לאחר ישיבתי זה כמה ימים בבית, מסגף נפשי בקריאת ספרים של מה בכך, בשאלות ואבעיות משונות, שאין לישובו של עולם צורך בהן. אמרתי בלבי, זה היום שקויתי לו, אצא השדה, אגיל ואשמח ואטייל בו.

ומחשבה טובה זו רוחי מצרף לה נגינה, ובתוכי מתנגן שלא מדעתי. הלא היא נגינת רוח אלהים שמבראשית מתוך התוהו־ובוהו; אותו הרוח, שעולה במחשבה תחילה למעשה יצירה; הוא ראשית דרכי היוצר, שהיה מרחף על־פני תהום עד שלא נברא העולם, והמרחף בכל משנברא העולם — דובב קנה וסוף על־פי יאור ויד נהרות, ינובב קמה, משיח תבואת שדה ומרנין עצי היער, קורא למי ים ויהמו גליו. והוא הוא הרוח באנוש, המנגן במסתרים בכל קרביו — על העצבים ומיתרי נפשו; מעירם ומעוררם לפעלם, ממנו רגשי־לב, ועל ידם מחשבותיו; וכל מעשיו, טובים ורעים, קלים וחמורים, עצובים ושמחים נעשים על־פיו. לפום נגינה המעשה, כשם שנוגנים כך מרקדים — הוא „הרוח

ממרום", „רוח הקודש", היא „בת־קול" המפוצצת בקרב החוזים ובעמקי נפש המשוררים, וקול נגינות־סתרים מתלבש בדברים ויעבור פיהם. וגם בני אדם הדיוטים כנגן הרוח על עצביהם יפתחו פה מדעתם ושלא מדעתם וירונו מטוב לב או מכאב לב, בקול רם או בחשאי, בקול דממה דקה בעלמא.

נגינתי החשאית מטוב לב בבוקר נעים זה מצטרפת בי למחשבות והרגשות נעימות. ועל רוחי עולה אידיליה רבה של חיי הכפר בכל נוסחה — חיים של תמימות פשוטה כמשמעה; חיים של שלום ושלוה, של עבודה ושכר טוב. אכרים חורשים וזורעים, קוצרים ונישאים ברנה אלומותם. הם נתונים בשקט ושלוה. ישליו יושבי צריפין, בתי־חומר שקועים בבין חציר ואילנות כקני צפרים. הגרנות מלאים בר ללחמם וחציר לבהמה. ודי יבול גנים באסמיהם. עופות מטילים ביצים, מחממים וממליטים אפרוחים. פרית מיניקות ובקרים רועים באגמים, גם עגלים ובני צאן שם, רצים ורוקדים, וכלבים שומריהם רודפים אחריהם. הרועים ורעיותיהם האהובות מחללים יהוללים ויושבים בין המשפתים, או מלקטים פקועות שדה וכמהין ופטריות ביערים. אדם ובהמה וצפור כנף כולם חיים בששון כאבותיהם הראשונים לפנים בגן־עדן.

ועולה על רוחי הכפרי מכירי, הוא הנמלה וביתו, קן־הנמלים הבודד, ושדי תבואה — דגן, חטה ושעורה עוטרים אותו מסביב עם גני ירק: פול וקטניות, בולבסין, דלועים וקשואים ושאר מיני ירקות. ולפני שער הגדר של קנים פרות ועגלים רובצים בצל האילנות ומעלים גרה, כשבאים מן המרעה כחום היום בצהרים. במקומיות מבטחים ושלוים הללו הייתי משכים ומעריב לטייל ברן יחד בעלי כנף מוצאי בוקר וערב. הייתי משתטח שם אצל תעלה ארוכה על גבי עשבים רעננים ומטה אזני ושומע קול „הדפק" בבריאה; מקשיב שריקות הצלצל בבין חציר ודלוגו של הארבה בעל כרעים, המנתר בצמחי האדמה, זמזום זבובים ויתושים ומשק דבורים ובני ילק, הפורחים באויר העולם; קול נביחת כלב, קעקוע תרנגול, צהלת סוס כבול, הרועה באפר, וקול הברה נשואי הרוח ממרחקים. גם זכר העגל הרך בא לפני עם ראשו ואזניו החמודות ועם כוכב לבן על מצחו, כשהוא רובץ על כרעיו ויונק שדי אמו, שמלחכתו ברחמים, וזו האם ובנה זה מעלים על דעתי את בתי ואת נכדי היקרים, כשהיא חולצת לו שד באהבה והוא משרבב פיו כצינור, אוחז פטימא של דד ויונק ואינו מניחה עוד שתקפתו השינה. אני מדמה אותו במעמדו הזה וגברו געגועי עליו, רחם ארחמנו מאד!

ובאותה שעה שהגיתי בנכדי, בעגל ובפרה עלה במחשבה לפני לעשות נחת־רוח לאשתי ואמרתי בלבי, היום אלך אל „נמלה", אקחה חלב וחמאת פרה זו ותלבב לביבות ונאכל למעדנים. אבל מיד נקפני לבי — והיאך! אתה תאכל והעגל ירעב, חלב אמו הרי תקח לך ותחסר לחמו! נמלכתי ועשיתי חסד עם העגל מחמדי, מחליף את אמו בפרה אחרת וחשבתי לי זאת צדקה. ואני מחשב ומנגן והוגה בגרוני בהעלם אחד נגינה במבנית, תחילתה בחשאי, בשפה רפה ובקול דממה דקה וסופה בקול רם ובסלסול, בגרון ובתחנונים עד שאשתי נתחלחלה והעמידה עלי פנים של רוגז ותמהון לבב כאומרת: מה לך?!

— אלך אל „הנמלה"... אקחה גבינה וחמאה ותלבבי היום לביבות, תלבבי — אמרתי לאשתי, מבולבל מהבטת עינה בי בכעס.

— מה יום מיומים? — אמרה לי בנגינה של תמיה — לשמחה מה זו עושה?

— אפשר נלך ונטייל שנינו? הבוקר הרי טוב ויפה לטיול — אמרתי לה בלשון רכה להיטיב מזלי. והיא לי בעקימת חוטם, בתמיה ובניגון:

— כלום נטרפה דעתו של ההוא גברא!... מכל מעשי אקח ואטייל עמו בבוקר השכם!

מקול נגינתה של אשתי, טובת־לב בטבע ברייתה, למדתי, שהיא שרויה הפעם בצער, וחמת רוחה השקיטה מעט את רוחי והתחלתי לסדר לעצמי סדר היום בשובה ונחת. רוחי בכלל כאויר העולם הולך ומשתנה תמיד. ובאותם הימים היה נוח להשתנות ביותר. מחלה מהלכת, או מגפה של גירוי עצבים קראו לחילופי הרוח, שמתרגש ועובר מרגש לרגש: מיגון לשמחה, מתקוה טובה ליאוש, מישירה לקינה, מאהבה לאיבה, מתפילה לתפלה, מתהילה לתהלה ולהפך, כהשתנות הרוח בחורף עשר פעמים ברגע אחד.

קול מחדר בתי נשמע פתאום, התינוק נעור משנתו בבכי וצעקה גדולה ומרה ואין להשתיקו לא בחלב שדים ולא בנדנוד העריסה ולא בלחש לעין־הרע. השכנות באות בתחבולותיהן — זו בגלגול ביצים וזו בהתכת שעוה וכיוצא בהן והתינוק צועק, מושך ומקפל רגליו על כרסו, גונח וגועה בבכיה ואינו פוסק. בתי מבכה על בנה, אשתי גם היא נאנחת ואני מר לי. קול בכיו של תינוק כמחט בבשרי.

בא פרונקא והושיט לי דרך הפתח כדרכו את העתון בן־יומו. הריני מדלג על „מאמרים" ומאורעות היום ונותן עיני ברשימת שמותם של אנשי חיל הפצועים והמומתים במלחמה. מתוך הפצועים קשה על מקום־החבישה כשם חתני הרופא נצנץ לנגד עיני — ונזדעזעתי! עיינתי יפה יפה ומצאתי אות אחת מן השם מטושטשת, ועוד אות אחת כנקודה של צואת הזבוב ישבה על ראשה, ואם אין אפילו שמו של חתני ודאי הרי ספק יש כאן, וזה בלבד היה די לזעזע את עורקי, להעיר את רוחי ולהרעישו ולהעלות רתיחת דמי עד למדרגה העליונה. כל העצבים בי נעשים כנור לרוחי הסוער — והנה נהימה ונגינה עצובה והומיה בנפשי! מרה נפשי על חתני, על בתי ועל בניהם הקטנים. אני רואה בדמיוני את אביהם מוטל בין פצועים ומדוקרים וחללי חרב, פגרי אדם ופגרי בהמה גם יחד, פסוקי־ראש, תלושי איברים שבורים ומרוסקים, ולבי מסייעני ואומר, אכן מת אביהם, יהוא הבכי, שהתינוק סופר ומיליל. מזלו רואה, שיתום הוא, אין אב!

(סוף יבוא).

מאת
שלום־עליכם

סִפּוּרֵי מוֹטִיל בֶּן הַחַזָּן בְּאַמֶרִיקָה

ספור שמיני.

תרגום
י. ר. ברקוביץ

אָנוּ מְבַקְּשִׁים מִשְׁלַח־יָד.

א.

על גורלנו אין לנו להתאונן. אורחים רצויים אנחנו בבית שכנתנו פסי הכרסתנית ובעלה משה הכורך. מצאנו פה מנוחה נכונה. שלוים ושאננים אנחנו, עליזים ושמחים. ביחוד תרבה השמחה ביום הראשון בשבת, יום שכל בני־החבורה שובתים מעבודתם — היום הזה יום שכולו טוב היא. מתכנסים אנחנו בחבורה, כל הקטנים יחדיו, וגם חברי מנדיל בתוכנו, ואנו הולכים לבית־התיאטרון. כונתי — לבית התמונות המתנועעות. מחיר הכניסה אגורת־ניקל לגולגולת, ואתה רואה שם נפלאות הרבה כל־כך, עד כי ראשך יסוב עליך כגלגל! אילו הייתי בנם של מלכים או בן־בנו של יעקב שיף, כי־אז ישבתי יומם ולילה בבית התמונות המתנועעות ולא יצאתי משם כלל. ולא אני בלבד, אלא אף חברי מנדיל כך. וגם ושתי, המכונה עתה הארדי, אף הוא כך. ואולם שאלו־נא את פי אחי אליהו, ואמר לכם, כי אין זה אלא מעשה־שטות. לא ניתן תיאטרון, הוא אומר, אלא לתינוקות. ואם תמצא לומר: מאחר שאין תיאטרון אלא לתינוקות, — למה איפוא ישאף לשם כל־כך חברנו פיני? ואשתו טייביל? וגיסתי ברכה? — אף לזה מוצא אחי אליהו תשובה מספיקה. הנשים, הוא אומר, בינתן לא רבה מבינת תינוקות, ומפיני, הוא אומר, אין מביאין ראיה: כל מה שפיני עושה אינו עושה אלא כדי להרעימו — כלומר: להרעים את אחי אליהו. וסוף דבר היה, כי אחי אליהו הרבה לדבר בגנותן של התמונות המתנועעות, ולא נתקררה דעתו עד שהלך אף הוא אתנו פעם אחת, ביום הראשון בשבת. מאותו יום ואילך איננו מסרג אפילו על שבוע אחד והולך בכל יום ראשון לבית־התיאטרון. כולנו הולכים, בנערינו ובזקנינו. אפילו פסי ומשה בעלה ומחותנינו — הכל הולכים לראות במחזה את התמונות המתנועעות. הכל — חוץ מאמי. „הבעלה, היא אומרת, ישכב בקברו, והיא תלך לבתי תיאטראות ולבתי קרקסאות? אל יזכו, היא אומרת, שונאיה לכך!“...

ב.

אמנם מצאנו מנוחה בבית שכנינו ויפה חלקנו שם. ואף־על־פי־כן לא טוב היות האדם אורח כל ימיו. חייב אדם לבקש לו תכלית, למצוא לו עבודה ומשלח־יד. כל הדר באמריקה חייב „לעשות חיים“. כך אומר אחי אליהו. בא הוא בכל יום מבית חותנו יונה הנחתום ויושב עם אמי לשיח בדבר תכלית. גם ברכה יושבת כנגדם. ואף חברנו פיני כאן. פיני כבר התוה לפנינו דרכים רבים ותקן לנו כמה וכמה תקנות. ואולם כל דרכיו מאפע וכל תקנותיו ללא הועיל. כלומר: אפשר, שכולם טובים ומועילים, אלא שאינם מוצאים חן בעיני אחי אליהו. ואלה שמוצאים חן בעיני אליהו, אינם מפיקים רצון מגיסתי ברכה. למשל, מחשבה עלתה ברעתו של פיני, כי הוא ואליהו וברכה וטייביל ילכו ארבעתם לבתי־המלאכה ויעשו כולם חייטים, התופרים על־גבי המכונה. ענתה ברכה ואמרה, כי לכבודה של המלאכה הנקיה והקלה הזאת, מלאכת החייטים, לא היה לנו כדאי לעזוב את ארץ־מולדתנו, להשליך נפשנו מנגד על הים ולבוא לאמריקה! אמר לה אליהו, כי איננו יודע עדיין, איזו מלאכה נקיה וקלה יותר: מכירת לביבות בשוק או תפירת בגדים על־גבי המכונה? כעסה גיסתי ברכה וחמתה בערה בה, שאחי אליהו מגנה את לביבות אביה. רמזה לו, שאלמלא לביבותיו של אביה אשר ברחוב עסכס, היו כולם נפוחי־כפן...

ג.

אוהב אני את חברנו פיני על מדברו הנאוה ועל שטף לשונו. כשהוא פוצה פה ומתלהב, גצים נתזים מלשונו. כיון ששמע את הטענות והמענות הללו, מיד קפץ ממקומו, התחיל מנענע בידיו ודרש לפנינו דרשה נלהבה, כולה אש אוכלה. וזה אשר דרש פיני לפנינו בלשונו הנמלצה:

— אי לכם, בני־אדם יושבי חושך וצלמות, אסירי עבדות ושפלות! רואה אני בכם, כי גלות יון החשכה והשוממה עודנה מעמיקה שרשיה בלבבכם, עודנה עמוסה על שכמכם כמשא לעיפה, ולא תתן אתכם להרים ראש ולזקוף גב ולראות נכוחות! ותשכחו, כי באמריקה אתם, בארץ החופש והשויון, ולא ברוסיה ארץ־מכורתכם, מקום מרבץ החזירים. ותשכחו, כי כל בעלי המיליונים ואילי־הכסף באמריקה עבדו בימי נעוריהם עבודת־פרך ובזעת־אפים עשו עושר. הללו היו חייטים וישבו בבתי־המלאכה לתפור מכנסים, והללו היו רוכלים וסחרו בחוצות קריה. אדרבה, שאלו־נא את פי ראקיפעלר, קארניגי, מורגאן, וואנדרבילד — ויאמרו לכם, מה היו הם בנעוריהם ומה עשו הם לפנים? האם לא היו מנקי־ביבים? האם לא עסקו במכירת עתונים בשוק? או כלום לא צחצחו נעלי זרים בשכר אגורת־ניקל? או למדו־נא אל דרכי מלך האבטומובילים, הלא הוא מר פורד הידוע, וקחו מוסר ממנו: שאלו־נא את פיו, אם לא היה בימי נעוריו רכב, המחמר אצל אחרים? או בואו־נא והתבוננו אל הגדולים ואנשי־השם אשר בארץ הזאת — אל וואשינגטון, למשל, או אל לינקולן, או אל רוזוולט — האם נולדו כולם בגדלותם, האם הורתם ולידתם היו בערש־המלוכה? או מי לנו גדול מהנשיא ווילסון בכבודו ובעצמו — וכי לא היה, במחילה ממנו, מלמד לפנים?...

ד.

על הדברים האחרונים לא יכול עוד אחי אליהו לעבור בשתיקה. עמד והפסיק את פיני בעצם דבריו:

— אי, פיני, הלא מדבר אתה על ה' ועל משיחו ועל „ננתקה" ! אל־נא תשכח בחפזך, כי לעת־עתה ווילסון מלך הוא לנו...

ואולם אין דבר העומד בפני פיני בשעת התלהבותו. ממלא הוא שחוק פיו על אליהו ועל דבריו :

— חה־חה ! מלך ? מנין לך מלך פה ? אין מלך באמריקה ! איש הישר בעיניו יעשה ! מדינה חפשית, דימוקראטית !...

— בקיצור, לוא יהי כדבריך. אם מלך איננו, הרי נשיא הוא. למאי נפקא־מינה ? — מנסה אליהו לעמוד בדבריו, אך פיני משסעהו :

— לאט לך, אליהו ! הבדל גדול יש כאן ! מבדילים בין מלך ובין נשיא, כשם שמבדילים בין „יככה" ל„יבבה" ! מלך לחוד, ונשיא לחוד. המלך — עטרת־מלכותו עוברת לו בירושה, ואילו נשיא נבחר מקרב העם. רצוננו בכך — יהיה ווילסון נשיאנו לעוד ארבע שנים, אין רצוננו בכך — ישוב לכבודו הראשון להרביץ תורה לתינוקות של בית־רבן. ולא זו בלבד. האם ידעת, אליהו, והשיבות אל לבך, כי עוד שנים מעטות — וגם אני אוכל להגיע לכתרו של נשיא ?

— אתה ? נשיא ?

— אני ! נשיא !

ה.

מיום שידעתי את אחי אליהו ועמדתי על טבעו לא ראיתיו צוחק כל־כך, כמו שצחק בפעם הזאת. הלא יודעים אתם את אחי אליהו ואת רוחו, שבעל מרה שחורה הוא מטבע בריתו ודאגה תכסה תמיד את פניו. שחוק וקלות־ראש זרים לו. גם כשהוא שוחק לפעמים, אינו שוחק אלא כמי שכפאו שד. רק שפתו האחת נעה ומגחכת. ואולם בפעם הזאת תקפהו הצחוק כל־כך, עד כי אמי נבהלה למראהו. ואמנם היה לו על מה לצחוק. אילו ראיתם אותה שעה את חברנו פיני ואת עמידתו, כשהוא נועץ שתי ידיו בכיסי מכנסיו הצרים, שמתחתם נשקפות בכל ארכן ורחבן נעליו החדשות, נעלי אמריקה הגסות, ואילו השגחתם בעניבת צוארונו המשתרבבת, זו שטייביל מטפלת בה ומתקנת אותה מדי פעם בפעם לסעדה ולכוננה על מקומה הראוי, ואילו העיפותם עין על מגבעתו הקטנה והקשה, זו מגבעת אמריקה, שאין לה מקום אחיזה בקדקדו, ובעיקר — אילו ראיתם את עיניו קצרות־הראיה ואת חוטמו המחודד, הצופה ויורד למטה, לתוך פיו, — כי־אז גם אתם לא יכולתם להתאפק מצחוק.

רבונו של עולם ! הזה יהיה נשיא באמריקה ?...

ו.

לאחר שכלה אחי אליהו לצחוק, פנה ואמר אל אמנו כדברים האלה :

— ובכן, אותנו כבר הבטיח פיני בפרנסה ובכלכלה : כולנו נלך לבתי־המלאכה לתפור מכנסים ושמלות על־גבי המכונה. ופיני עצמו בודאי שמקומו נכון לו בחיים — הלא הוא יהיה, אם ירצה השם, נשיא באמריקה... אבל ארח הקטנים מה תהא עליהם ?

רמז עלי ועל חברי מנדיל. עינו צרה בנו, שאנו סובבים כל היום ברחובה של עיר באפס עבודה ומשחקים ירקנאתנו במשחק הכדירים והפספס. וכבר נסה פעם אחת לאחוז באזני, כמו שספרתי למעלה, — וקבל את ענשו מידי אחד הבריונים בהרמת אגרוף, למען ידע, כי יש דין ויש דיין לקטנים במדינת קולומבוס.

— עד שאתם דואגים להילדים, דאגו תחילה לעצמכם !... — נענה ואמר משה הכורך ורמז בזה רמיזה גלויה, כי אמנם אורחים רצויים אנחנו לו, ואף־על־פי־כן כבר הגיעה לנו השעה לפנות על ימין או על שמאל ולבקש לנו פת־לחם באמריקה...

ז.

כסבורים אתם, כי נעים לנו לשבת בבית זרים ולאכול לחם־חסד על שלחנם ? אמי עוזרת לפסי בכל מלאכה בחדר־הבשול. אופה היא ומבשלת וכובסת ומפנה את הבית. טייביל אשת פיני מציעה את המטות ומכבדת את הרצפה. ופיני עצמו עוזר למשה הכורך על־יד שלחן הספרים אשר לו. אמנם מעזרתו של פיני לא תצמח תועלת רבה. כי זה דרכו של פיני : כיון שראה ספרים מונחים לפניו, שוב לא יזוז מהם. נעץ את חוטמו בספר — והלך לעולמו ! ואם מעט לו זה שהוא קורא בספרים, הנה בקש ומצא לעצמו גם מלאכת־כפים משונה — כותב הוא ! עט נובע זימן לו הקדוש־ברוך־הוא, מין עט אמריקאי, שצנור לו בקרבו, והצנור שופע דיו מאליו עד בלי־די. הנייר עולה פה בזול גדול, בחצי־חנם ממש, — והריהו יושב ומקרצף בעטו על־גבי הנייר.

מלמד אתה את אצבעותיך לכתוב ? — שואלו אחי אליהו. ואולם פיני לא יענהו דבר. קופל הוא את הנייר הכתוב ומצפינו במקום הסמוי מן העין, בסתר כיס־חזהו. הכיס תפח כולו מרוב הניירות; הצפונים שם למשמרת, ונראה כשק מלא וגדוש.

ח.

גם אני וחברי מנדיל איננו יושבים בחבוק־ידים. עד שנמצא לנו עסק לעסוק בו אנו עוזרים לבני־החבורה עד כמה שידנו מגעת. אני עוזר על־יד הנער הבכור ה כ י ת, המכונה פה סס, בהובלת קופסות־הנייר לבעליהן. יחברי מנדיל פעמים שהוא מקבל השפעה מוולוויל, זה הנער המכונה עכשיו ווילי, בחנות־המרכולת, ופעמים שהוא כרוך אחרי פייטיל, אשר היום יקרא לו פיליפ, זה שמוכר עתונים יהודים בשוק. תשלומים אין אנו מקבלים מידם בעבודתנו, אבל בשכר זה הם מוליכים אותנו על חשבונם בכל יום ראשון לבית־התיאטרון, כלומר : לבית התמונות המתנועעות. וכשאנו יוצאים מבית־התיאטרון, הרי הם מכבדים אותנו בגלידה של שמנונית, שקוראים אייזקרי"ם בלע"ז. גלידה זו כורכים ואוכלים בשני תופינים, או בוחשים וישותים במי־סידה. אחרי אכלנו ואחרי שתיתנו אנו יוצאים לטייל בגן. הגנים רבים בניו־יורק, והכניסה

לתוכם מותרת לכל איש — חנם, אין כסף. אמריקה ארץ־חמדה היא מאין כמוה. הולך אתה לכל מקום שאתה רוצה ועשה אתה כל מה שלבך חפץ.

ט.

כששעתי פנויה לי, אני סר אל חברי וידידי מאז, אל ושתי, המכונה עכשיו הארדי. ושתי שמח תמיד לקראתי ומסביר לי פנים, אבל כנגד זה אין בעלת־חנותו מסבירה פניה לי. זו הרגישה, כי ושתי מעניק לי באין רואים ותוחב לידי חרוב אחד או צמוקים ושקדים אחדים. „בפני שני לקקנים, היא אומרת, אין חנותה יכולה לעמוד"... מני־אז חדלתי ללכת אל ושתי. מחכה אני בבית בכל ערב לבואו, והוא מביא לי בכיסו מדי פעם בפעם מכל אשר יעלה המזלג. ראתה ברכה, כי לועס אני מיני לעיסה בפי, הלכה וספרה את הדבר לפני אחי אליהו. בא אליהו ושאלני: מה בפי? אמרתי לו: „טשואינגום". זה שהכל לועסים באמריקה. אמרה ברכה, כי גועל־נפש יאחזנה למראה לעיסה זו, שלועסים באמריקה. אמר לה אחי אליהו: „לוא יהא הדבר בעיניך, כאילו בהמות הן, שמעלות גרה"... שמע פיני, כי אליהו מדמה את אנשי־אמריקה לבהמות, והתקצף. אמר לו:

— לוקח אתה עם סגולה כזה, גוי חכם ונבון, ראש וראשון, הטוב והיפה והנעלה והחפשי מכל גויי הארץ, ומדמה אותו לבהמה, להבדיל?!... הגידה לי איפוא ואל תכחד ממני רק את הדבר הזה: מה היה גורלנו עתה, אילו לא גלה, חלילה, קולומבוס את אמריקה?

— כי־אז היה בא אחר ומגלה אותה! — עונהו אחי אליהו בפשטות רבה, מבלי חשוב מחשבות הרבה.

י.

ברוך המקום, ברוך הוא. בשורה בפי היום: כבר מצאנו משלח־יד. אין אנו צריכים עוד ללכת בטל, אין אנו זקוקים עוד ללחם־חסד. עובדים אנחנו בבית־מלאכה. כלומר: לא אני ולא חברי מנדיל העובדים. אנחנו לא נצלח עוד למלאכה. קטנים אנו מעבוד. אל בית־המלאכה הולכים לעת־עתה שנים ממשפחתנו: אחי אליהו וחברנו פיני. מה טיבה של מלאכה זו וכיצד עובדים בבתי־המלאכה? — על כל זה יבוא הכתוב להלן.

אַקְלִימָה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בַּמְּקוֹרוֹת הָעִבְרִים הַקְּדוּמִים

מאת

ד"ר ישראל שפירא.

אלכסנדר פון הומבולדט מביא את היחוסים הפנימיים של האקלים בקשר עם ההתפתחות הקולטורית של המין האנושי. אין להפריד את המזג הטבעי של חלקי העולם השונים מתולדות הגזע האנושי ותרבותו. דבוקים ואחוזים הם זה בזה. ואם ראשית התרבות אינה מוגבלה ומסוימה כל־כך על־ידי השפעות פיזיות גרידא, הן מפנות את הדרך לקדמתה והתפתחותה, ועל־ידיהן אפשר למוד את המזג העממי, המצב הנפשי, המעורפל והמזוכך, של המין האנושי, התלוי במדה מרובה בתנאי האקלים וארחיו השונים.

דעה זו, ביחס לארץ־ישראל, נותנת מקום לחשוב, כי השנוי שבא בחיי הארץ ויושביה במשך אלפים שנה נתהוה ונתגלגל לרגלי שנוי אקלימה. מפני שנוי האקלים הדלה הארץ, שהיתה זבת חלב ודבש, לתת דשנה ויבולה, שהיתה רגילה לתת לפנים. גם המרץ והעצמה שהיו ליושביה אפסו בשנויי העתים. העזובה הרבה, ההרס והשממון, המצויים ברוחב הארץ, במקומות שהיו פורים ודשנים בימים מקדם, יסודתם לא בסדרי החברה או הממשלה הגרועה, או בחליפות החיים ההיסטוריים, אלא במזג־האויר, שהשתנה הרבה לרעה והשפיע על הארץ ועל יושביה. האקלים מחליש ומרפה או מחזק ומאמץ, והתמורות הפתאומיות חותכות לפעמים גזר־דינם של עמים וארצות.

המיטיאורולוגים והגיאוגראפים של אומות העולם עסקו הרבה בחקירת האקלים של ארץ־ישראל בעשרות־השנים האחרונות. במחקריהם לא פנו רק אל שנויי־העתים ההוים מלפנים, אלא הביטו גם כן לאחור, עד העבר הרחוק, שבו אדמת ישראל עוד היתה מעובדה ונושבת לארכה ולרחבה. הם התחקו על שרשם של מחזות הטבע בארץ־ישראל בעבר ובהוה. כל מה שמצאו רשום או מרומז על מזג־האויר ותנאי האקלים בכתבי קדמונים וברשימות תיירים מדורות עברו הביאו בחשבון חקירותיהם. ובזמננו אנו הקימו תחנות מיטיאורולוגיות בהרבה מקומות בארץ־ישראל. הידיעות והנסיונות ממין זה נתנו האפשרות להוציא ספקות מידי ודאיות ולבוא לידי מסקנות. לידי ברור ולבון באה גם השאלה בדבר השפעת האקלים על השנויים הכבירים והחליפות הגדולות, שנתהוו בארץ־ישראל במרוצת אלפים שנה מיום שיצאה מרשותם של בני ישראל. חלוקי דעות היו בהבר, יען כי אין מדה אחת לאקלימה של ארץ־ישראל. ארץ־ישראל נחשבת לבעלת אקלימים רבים ושונים, בהיותה ארץ הרים גבוהים ובקעות עמוקות מאד, ושונה הוא מזג־האויר אשר בהרים מזה שבעמקים. כבר פסק אחד החכמים, כי בארץ הקטנה הזאת אפשר לפגוש בכל האקלימים, שיפגשו בדרך ממנה עד ארכנגל אשר בצפון רוסיה. אולם רוב החכמים נוטים אל הדעה, — והדעה הזאת כמעט נתקבלה — כי התפתחות ארץ־ישראל בלתי תלויה כלל אף באקלימה הבי־הגוונים. האקלים הטבעי לא נשתנה בכל הזמן הארוך, וכמלפנים כן גם היום אחד הוא. ארץ־ישראל, וביחוד סוריה, אמנם ברובה היא ארץ־שממה, אך כשם שאין להטיל ספק, כי ארץ־ישראל וסוריה היו נושבות, פוריות וברוכות בתנובתן ובתרבותן, כך יש להאמין, כי את אשר היה בימים שעברו ישוב להיות בימים הבאים. אם מצד הכלכלה והעבודה אין סבה שתמנע מלהחיות את הארץ ולהשיב לה עשרה ותרבותה, — הכחות הטבעיים לא יוכלו לעצור בעד התפתחות זו.

אלפי החרבות ושרידי הבנינים הנמצאים בכל הארץ, היקבים והגתות, הברכות והבורות החצובים בהרים מעידים על אוכלוסיה וישוביה הרבים ועל ברכת אדמתה של ארץ־ישראל מלפנים. ראיות כאלו יותר חזקות ומוכיחות מהרשומות שבדברי־הימים. השרידים הם עדים חיים, שאין לספק או להכחיש מציאותם. בסיס ומקור לדרישת מחזות הטבע של הימים הקדמונים משמשים הספרים הקדומים או הכתבות העתיקות, שנשארו לזכרון. רק ממקורות הללו אפשר לשאוב את הידיעות הנחוצות והחשובות בשביל השואת האקלים של היום עם זה של לפנים, והם הם שעזרו להחכמים, שעסקו בחקירות המיטאורולוגיות והגיאוגראפיות, לפתור במיבן ידוע שאלת האקלים בארץ־ישראל העתיקה ולמצוא פשר להרבה סתומות מיחידות הטבע.

בראש המקורות העברים הקדומים עומדים, כמובן, כתבי־הקודש. הם שמשו כמקור העברי היחידי לרוב החוקרים, שהספרות שלאחר התנ"ך היתה להם ספר חתום. בהרבה פסוקים ופרקים של כתבי־הקודש אמנם נזכרים רבים מחזיונות התולדה המתוארים, אם כי לפעמים בדרך מליצה, בצבעים נפלאים ונאמנים אל המציאות. אך החומר התנכ"י מעט הוא מאד ואינו כל־כך מסוים, כחומר הכלול בספרות התלמוד והמדרשים. ידיעות מיטיאורילוגיית נמצאות במספר רב בשני התלמודים והמדרשים השונים, ומהן אפשר לרכוש מושג יותר שלם ויותר בהיר בדבר אקלימה של ארץ־ישראל ומזג־אוירה בימים מקדם. החומר התלמודי חשוב מן הצד המדעי והבלשני כאחד.

מטרת מאמרנו זה * היא להראות לפי הרשומות בתנ"ך ובספרות התלמוד את האקלים של ארץ־ישראל ומחזותיו הטבעיים לפני החורבן או זמן לא־רב אחריו, טרם שממה הארץ וקבלה במרוצת מאות השנים של עזובן וכליון את צורתה הנוכחית.

ע ת ו ת ה ש נ ה.

בארץ־ישראל העתיקה חשבו את השנה לשני זמנים: קיץ וחורף. „עוד כל־ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף... לא ישבתו" (בראשית ח', כ"ב). הקיץ הוא זמן הקציר והחום, והחורף — זמן הזרע והקור. שני הזמנים האלה קבלו שמותיהם על־פי הוראת המלים. משמעות המלה ח ו ר ף [1] היא קטיפת או אסיפת הפירות, וחלה בימי הקור או הגשם, ולכן יקרא לעונת השנה הזאת חורף; ולעונת החום, שבה השמים נעצרים מגשם, יקרא קיץ [2], שפירושה חורב או העונה המשוללת גשם. כתום החורף תחדל עונת הגשמים. „כי הנה הסתיו [3] עבר, הגשם חלף הלך לו" — ישיר המשורר (שיר־השירים ב', י"א). בספרות שלאחר התנ"ך קוראים לקיץ וחורף ימות הגשמים וימות החמה [4], או ימי גריד וימי רביעה [5]. המעבר מחורף אל הקיץ הוא ישר, אין עתות־שנה אחרות ביניהם. את השנוי המהיר מכירים מיד בצמחי הארץ. אך עברו ימי הגשמים הקרים והרטובים, החורף עם רוחותיו המנשבות ושטף מטרותיו, והארץ תלבש מהרה שמלתה החדשה. „הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע — — — התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח" (שיר־השירים ב', י"ב־י"ג). לפי התלמוד הרי הם „שיתא ירחי קייטא שיתא ירחי דסיתוא" (חולין ס', ע"א). אביב וסתיו במובנם הרגיל לנו בלתי־ידועים בתור חלקים מיוחדים של השנה. אולם, אף־על־פי שהשנה מקובלת רק כבעלת שני זמנים עיקריים, אין מוציאים מן הכלל איזו הבדלים אקלימיים, שישותם ניכרת בירחי הקיץ והחורף. יש שמחלקים את השנה לארבע תקופות על־פי התנועות האקלימיות, ועם כל תקופה מתחילה עונה חדשה לעבודת האדמה. „ארבעה שמות נקראו לארץ כנגד ד' תקופותיה: ארץ, תבל, אדמה, ארקא. ארץ — כנגד תקופת ניסן, שהיא מריצה את פירותיה. תבל — כנגד תקופת תמוז, שהיא מתבלת את פירותיה. אדמה — כנגד תקופת תשרי, שהארץ עשויה בולין בולין של אדמה. ארקא — כנגד תקופת טבת, שהיא מורקת את פירותיה" (בר"ר פרשה י"ג). יש שמחלקים את השנה באופן אחר ומוסיפים לה שתי תקופות, המתאימות גם כן אל מחזור השמש והשפעתו על האקלים ועבודת האדמה. „ר' שמעון בן אלעא אומר משום ר' מאיר, וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו: חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע, חצי כסליו וטבת וחצי שבט חורף, חצי שבט ואדר וחצי ניסן קור, חצי ניסן ואייר וחצי סיון קציר, חצי סיון ותמוז וחצי אב קיץ, חצי אב ואלול וחצי תשרי חום. ר' יהודה היה מונה ממרחשון. ר' שמעון היה מונה מתשרי" (תוספתא תענית א', ז'; ב"מ ק"ו ע"ב).

(המשך יבוא).

* מעובד על־פי מחקרו של הד"ר הוגא קליין בהמאסף של חברת פלשתינה הגרמנית לשנת 1914.

[1] חרף בערבית.

[2] קיט בערבית.

[3] בארמית סתוא, שמשתמשים בה הסורים והתרגומים במקום המלה חרף, המסמנת עת הגשמים.

[4] תוספתא ב"מ ה', מ'.

[5] משנה ב"מ פרק ה', י'; תוספתא ב"מ ו', ט"ו.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת

א.

מערכת נכבדה: —

בבקשה לתת מקום בעתונך לדברים הבאים:

בית־הספר העברי הלאומי של ברונקס, שכבר יצאו לו מוניטין בתור מוסד חנוכי למופת על שדה החנוך העברי הלאומי באמריקה, יעתיק את דירתו באופן רשמי במוצאי־שבת, י"ד בסיון (25 במאי), לתוך בית משלו: 1695-1697 וואשינגטון אווניו, וגם ישמש בתור „בית־ציון של ברונקס", שכל הפעולות הציוניות והעבריות של ברונקס תתרכזנה בו.

בית־ספר זה יכיל עכשיו כשמונה מאות תלמידות ותלמידים, אולם יפה, ספריה עברית גדולה לילדים, חדר־ריאה, הדר־שעשועים, גן־ילדים עברי גדול. החצר הגדולה והמרווחה של בית־הספר ו„בית־ציון" תשמש בתור „מרכז קיצני" לתלמידי בית־הספר ולכל הציוניים והעברים אשר בברונקס. גם יהיה שם בית־עקד עברי לגדולים בהשגחתו של „בית־ציון".

במוצאי־שבת, י"ד סיון (25 במאי), ובכל ערב של כל השבוע אחר־כך, עד מוצאי־שבת, כ"א בסיון (1 ביוני) יחוגו בית־הספר ו„בית־ציון" את חנוכת־ביתם ברוב פאר והדר. הכחות היותר טובים וכל העסקנים הציוניים ישתתפו בחגיגה עברית־לאומית זו. כל העברים והציוניים מתבקשים לבוא. הכניסה חפשית.

בברכת ציון והתחיה

בית־ספר עברי לאומי של ברונקס,

בית־ציון של ברונקס.

ב.

מערכת נכבדה:—

בבקשה לפרסם ב„התורן" את הכרוז אל העברים בשיקאגו, הבא להלן:

השעה היא שעה הרת־עולם. עולם עתיק חרב, ומתוך משואותיו שומעים אָנו בת־קול מבשרת את בשורת החיים החדשים, ההולכים ונרקמים בין גלי ההרס והאבדון — חיים חדשים, המבטיחים גאולה ותחיה לאנושיות כולה וגאולה ותחיה לעמנו. וגאולה — פירושה לנו, העברים, גאולה מחיים מזויפים, מתרבות מזויפת ומשפה מזויפת; ותחיה — זאת אומרת: תשובה אל המקור, אל חיי־נפש חפשיים ובלתי־אמצעיים, תשובה אל העבר המקורי על־מנת לבנות על יסודותיו עתיד פורח ומזהיר.

ועלינו, העברים אשר בארץ הזאת ובכל ארצות פזורנו, מחכה עכשיו עבודה נעלה וקדושה, עבודה לשם בנין מפולת חיינו, ועבודה לשם הקמת תרים בפני בעלי הזיוף והסתירה שבנו. ולצורך עבודה זו אָנו קוראים לכל העברים שבעירנו, השומעים במלה העברית הד לחביוני נפשם ונפש אומתם: האָספו תחת דגלנו ובואו לאספתנו, שתהיה ביום ד׳, י"ח בסיון (29 במאי) בבית ה„היברו אינסטיטוט".

בשם האגודה „למקור"

ש. רובינשטיין, יושב־ראש,

ד"ר א. שטולמאן, מזכיר.

חֲדָשׁוֹת וּמְאוֹרָעוֹת

— בועידת „החייטים המאוחדים של אמריקה" („אמאלגאמייטעד קלאָטהינג וואָרקערס אָוו אמעריקא"), שנקראה בבאלטימור, נתקבלה ביום י"ז במאי פה־אחד ההחלטה הבאה:

„הועידה דורשת בשביל היהודים בכל הארצות אותן הזכויות היסודיות של חירות, דת, הגוּת, מושב, מסחר ואזרחיות שוה, שמחויבות להנתן לכל התושבים מכל אומה ולשון.

„הועידה מגלה את דעתה, כי דרוש לשחרר את ארץ־ישראל מעולה של ממלכת טורקיה, כדי שתעשה מדינה חפשית בערבות כל העמים, אשר אליה ישובו כל היהודים הרוצים בכך ושם יקיימו את גאולתם באין מפריע מצד גזעים ודתות אחרים".

ההחלטה הזאת מסכמת אל התכנית, שנקבעה על־ידי ועידת הפועלים של ממשלות־ההסכם ועל־ידי מפלגת הפועלים באנגליה.

חברת „החייטים המאוחדים של אמריקה" מונה למעלה ממאת אלף פועלים יהודים.

— עם תנועת הגדוד העברי בעד ארץ־ישראל נתעורר הרעיון ליסד פה חברת „מגן־דוד האדום", שתספק את כל צרכי החיילים היהודים בדרך־נסיעתם ובשעת־מלחמתם על אדמת יהודה. החברה הזאת, שנוסדה זה לא כבר, התפתחה כל־כך במשך הזמן הקצר לקיומה, עד שיש לה עכשיו ארבעה עשר סניפים בערי אמריקה, וסניפים חדשים הולכים ונוספים מיום ליום. הסניפים האלה מונים ביחד למעלה מאלף חברים, שרובם נשים.

חברת „מגן־דוד האדום" ממלאה בשביל הגדוד העברי את כל התפקידים, שממלא „הצלב האדום" במלחמה בכלל. החברה ממציאה לכל טירון עברי את כל הדרוש לרוחתו ולבריאותו, כעין: חלוקות, מטפחות, פוזמקאות, סיגארות, בורית וכיוצא באלה. מלבד זאת, תשלח החברה לארץ־ישראל עלמות, אשר תעבודנה שם, ביחד עם הגדוד, בתור חובשות, מנהלות של מרכבות־מרפא, משמשות בטליפון, בטליגראף אלחוטי ועוד.

חברת „מגן־דוד האדום" מחלקת את עבודתה בששה ועדים: א) ועד רפואי, שתעודתו ללמד את החברות שעור בעזרה מהירה ובחבישה; ב) ועד־תרומות, שתעודתו לקבץ כספים וכן דברי ארג ואטון, כבסים, טאבאק, תערים, שעוניי־יד ועוד; ג) ועד לחלוקת העבודה, שתעודתו לחלק בבתים את החומר לתפירה ולסריגה ולאסוף אותו שוב; ד) ועד־חברים, שתעודתו להשיג חברים ולשלוח נואמים לשם כך לאספות ולאגודות; ה) ועד־ועידה, שתעודתו לקרוא את באי־כח כל הסניפים בערי־השדה לועידה אחת, שתסדר את העבודה בכל הארץ; ו) ועד־תעמולה, שיטיף לגדוד העברי ושיעזור בהשגת טירונים.

הועד המרכזי של ה„מגן־דוד האדום" הוא בניו־יורק, וחברותיו הן: מרת ר. ראסקין, יושבת־ראש; מרת פ. פארסטר, מזכירה; מרת דוד פינכקי, גזברת. משרד ה„מגן־דוד" הוא בלשכת הועד לעניני הגדוד העברי: 169 איסט ברודוויי, ניו־יורק.

„אגודת המשחקים היהודים" בניו־יורק החליטה לאסוף קרן בת עשרים וחמשה אלף דולאר בשם „קרן הטאבאק של המשחקים היהודים". מטרת הקרן היא להספיק לכל מתנדב בגדוד העברי את כל החפצים הנחוצים לו בטרם צאתו לדרכו אל ארצנו. הקרן תקובץ על־ידי תוים בני 25 סנט, 50 סנט ודולאר אחד. הועד הממונה על כך — חבריו הם: גילטמאן, סימונוב ובירנבוים.

— מר נחום סוקולוב, בא־כחו של הועד הציוני המדיני העולמי בלונדון, קבל מאת צירה של איטליה, אימפיריאלי, ידיעה רשמית, כי הממלכה האיטלקית מסכימה אל גלוי־דעתה של הממשלה האנגלית לכונן בארץ־ישראל מקלט־בית לאומי לעם ישראל. איטליה מתחייבת לעזור בכל כחותיה להתגשמות הדבר הזה.

עד עתה כבר הסכימו באופן רשמי אל גלוי־הדעת הבריטי: הממשלה הצרפתית, האיטלקית וההולנדית.

— ביום א׳, 12 במאי, נועדה בלונדון ועידה של באי־כח שבעים בתי־כנסיות במטרה לעזור לקרן־הגאולה. היושב־ראש בועידה היה העסקן הידוע הרמאן לאנדוי. בין הנואמים היו נחום סוקולוב, הרב קוק וד"ר ש. דייכס.

הועידה קבלה את ההחלטה הזאת:

„ועידת באי־כח של בתי־הכנסיות בלונדון מקבלת על עצמה לתמוך בכל האפשר בקרן, שתכליתה לתת את היכולת להמלאכות הציונית בארץ־ישראל לגשם את החובות החשובות, שהוטלו עליה מטעם ממשלתו של הוד מלכותו".

הועידה התחייבה לאסוף סכומים הגונים והודיעה את הדבר בטלגראמה אל ד״ר חיים ווייצמאן.

— המלאכות הציונית בארץ־ישראל מסדרת עכשיו את כל ה„חדרים״ ובתי תלמוד־התורה שם, והיא מתכוננת לפתוח בקרוב באנק חקלאי, שילוה כסף לאכרים.

המלאכות ערכה תכנית מפורטת לנטוע יערים בארץ ולהמציא מי־שתיה להישוב. אילנות מהירי־צמיחה ישתלו, ובמקומות של אדמה שמנה ישתלו עצי־פרי. המלאכות תבנה כמו כן סכרים מסביב לתעלות ותפתח מקורות עתיקים, שנבעו לפנים מים חיים.

— בין קאירו של מצרים ובין ירושלים נגמר עתה חבור של מסילת־ברזל. מהנדסים אנגליים בנו גשר על־פני תעלת סואיץ, ובזה נשלמה המסילה בין שתי הארצות הסמוכות.

— מארץ־ישראל הגיעה טלגראמה, כי באה לשם הקבוצה הראשונה של הגדוד העברי מאמריקה. בכל מקום שעמדו המתנדבים בדרכם לארץ נפגשו בהתלהבות ובשמחה.

הקבוצה השנית של הגדוד העברי שהתה בלונדון בחג־השבועות.

— גם בארץ־ישראל גופה נתעוררה תנועה עצומה לסדר גדוד עברי. בירושלים כבר נוסדה פלוגה להלחם נגד הטורקים. בפלוגה משתתפים מן המצוינים שבבני־הארץ. חמש מאות חברים מן הפועלים, מחניכי הגימנאסיה ומן החרדים, כבר נספחו אל הגדוד, והם מחכים בכליון עינים להסכמתו של המצביא הראשי בחזית ארץ־ישראל. הם נכונים להתאחד עם החלוצים מאמריקה ואנגליה ולהלחם שכם־אחד בעד גאולת ארצנו. כדאי לציין את העובדה, כי בין המתנדבים בארץ־ישראל אל הגדוד ישנם אנשים באים בימים, שבניהם ומשפחתם בחוץ־לארץ.

— מפלגת „פועלי־ציון״ ברוסיה עושה בזמן האחרון חיל רב ורוכשת לה חברים רבים מתוך המוני היהודים. כמה מעסקני הפועלים נהפכו לציוניים. מפני זה רפתה מאד השפעת ה„בונד״.

— הגיעה טלגראמה, כי מר א. ז. לוין־אפשטיין, הגזבר של הועד הציוני הזמני ומנהל השליחות הציונית הרפואית בעד ארץ־ישראל, כבר בא בשלום לאירופה.

— ועד־הקהלה בירושלים, שנבחר זה מקרוב, כדי לסדר את עניני היהודים בעיר עוד בטרם בוא המלאכות הציונית, נסתדר על יסוד המעמדים השונים. שבעה עשר צירים נבחרו מאת הסוחרים, הרבנים, עורכי־הדין, הרופאים, המוכניים, העוזרים במסחר ושאר העובדים; שמונה צירים — מאת הקהלה הספרדית; שנים — מאת הקהלה הגליציאית; חמשה — מאת עדות אשכנזיות; ביחד שבעה עשר צירים, באי־כח הקהלות הדתיות השונות. תשעה צירים נבחרו מאת כל העם, בלא שום יחס למעמד או לעדה. מספר כל חברי ועד־הקהלה הוא ארבעים ושלשה.

— הגיעו ידיעות מעציבות, כי הטורקים רודפים את היהודים, הנמצאים עוד בחלק ארץ־ישראל שברשותם. מארבעת אלפי היהודים שבצפת שלשת אלפים גוועים מרעב וממחסור. גמאל־פחה, מי שהיה המצביא בארץ־ישראל ועכשיו שר־המלחמה בטורקיה, מתאמץ בכל כחו לעשות על־ידי הרעב כלה ביהודים הנשארים.

בראשית חודש אפריל שעבר הוציא גמאל־פחה פקודה, כי יעזבו כל היהודים את המושבות הסמוכות לחזית־המלחמה. בכפר־סבא, צפונית־מערבית מיפו, לא נותר אף יהודי אחד, בשעה ששאר יושבי הכפר הורשו להשאר על מקומותיהם.

— תשעים וששה אחוזים מכל היהודים יושבי מאה ושמונים ושלשה מקומות שונים בארץ הולנדיה חתמו על כתב־הבקשה, שנרם, כי הממשלה ההולנדית תמלא את ידי יעקובוס כהן, נשיא הפדרציה הציונית בארץ ההיא, להודיע באופן רשמי, כי היא נוטה רצון ליסוד מקלט־בית יהודי בארץ־ישראל.

— שלטוני אויסטריה אסרו חליפות־מכתבים באותיות עבריות, ומחאות ההסתדרויות היהודיות לא הועילו. פקידי־הממשלה הנמוכים הרחיבו את האסור הזה אפילו באותם המקומות, שאין הצנזורה חלה שם.

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

ה ח ל ט ו ת ה ו ע ד ה פ ו ע ל ש ל ה ה ס ת ד ר ו ת ה ע ב ר י ת ב א מ ר י ק ה.

הועד הפועל של ההסתדרות העברית דן הרבה בשאלת חלוקת־העבודה בין חבריו והחליט, כי הועד יתחלק לועדות קטנות, כל ועדה לשם מקצוע מיוחד, כעין: חנוך, ספרות, תעמולה ועוד.

ק. ו ו י י ט מ א ן נבחר למזכיר של ההסתדרות העברית.

בחירת סדרנים נוסעים נדחתה לאספות הבאות.

באספה הבאה תערך תכנית מפורטת של עבודה עברית תכופה, ואז יפרסם הועד הפועל את הפרטים בקהל.

שׁוֹנוֹת

ר א ש ה מ י נ י ס ט ר י ו ן ב פ ו ל נ י ה ע ל ־ ד ב ר ש א ל ת ה י ה ו ד י ם.

ב„הצפירה״, היוצאת בווארשה, נדפסה שיחה מענינת, שהיתה לראש המיניסטריון של פולניה, הנסיך קוחארזיבסקי, עם באי־כח העתונים היהודיים בווארשה בדבר שאלת היהודים.

ראש המיניסטריון אמר כדברים האלה:

„אדוני! לא אפרוט היום לפניכם תכנית מדויקת. היום רציתי להפגש בעצמי עם העתונות היהודית, שיש לה ערך גדול ביחסים הפנימיים שלנו. עוד לא הגיעה השעה להתבונן על ענינים ממשיים. אולם הוכוחים על ענינים ממשיים ודאי שצריכים להתברר בהשתתפותם של חברי הממשלה, אשר לא נתבססה עדיין. התפקיד שלי הוא הנהגה כללית של ממשלתנו. ואולם אני חושב ומקוה, כי הדברים אשר אוכל להביע לפניכם לא יעברו בלי תועלת. ברור הדבר בעיני, כי שאלת היהודים בממלכת פולניה תפתר על־פי יסודות היושר. הדבר נובע מהשקפותי העיקריות, כי עם פולניה, בשובו לרכוש את ממלכתו, יהיה מוכרח להתנהג לפי העיקרים הגמורים של דימוקראטיה ושווי־זכויות האזרחים בלי הבדל דת ומוצא. זוהי עצם מעצמי כל תכנית דימוקראטית. הדבר נובע גם כן מן הנמוקים הלאומיים־המדיניים שלי, שעלי להשתדל, כי במלכות פולניה, הנוצרת עכשיו, לא תהיה מחלוקת פנימית. מנוחה פנימית ונחת־רוח כל האזרחים, בלי הבדל בין בני הלאומים, הוא תנאי עיקרי של אומץ הממלכה ובטחון לפתרון השאלות הנעלות אשר לפנינו עתה. אילו הייתי רוצה להביע את דעתי על־אדות ההתנהגות על־פי עיקרי היושר, הייתי מוכרח להסתפק במלים כלליות. לדעתי, עיקרי היושר מטילים עלינו את החובה להנהיג שווי־זכויות האזרחים ולכבד את קניני התרבות והדת שלהם, ביחד עם השמירה על העיקר הגדול של אחדות ממלכת פולניה ותכונתה של פולניה בבנין המדינה וקיומה. אמרתי, כי הזמן יורה את הגבולות, שבין דרישות הממלכה ובין דרישות חלקים שונים של האוכלוסים. בסדורו של היחס הזה תוכל העתונות למלא תפקיד גדול מאד.

„עלי להזכיר בזה, אדוני, דבר השייך כבר אל ההיסטוריה ועכשיו עברה שעתו; אף אלמלי עברתי עליו בשתיקה, אפשר ששתיקתי היתה לפלא. וזה הדבר: לפני שנים אחדות, בשנת 1912, נשתתף שמי בשאלת היהודים. הענינים, אשר בשלהם קמו המאורעות באותם הימים, שייכים אל העבר. הענינים ההם היו קשורים בעבדותו של עם פולניה ושלטונה של רוסיה בפולניה. עמדתי בימים ההם והסכסוכים אשר קמו אחר כך היו תוצאות המצב, שכבר עבר וחלף. ההשקפות, אשר הבעתי אז בדבר דעתי הכללית על־אדות שאלת היהודים, אינן שונות מהשקפותי היום, כי גם אז היה שווי־זכויות בעיני לעיקר גדול. אדוני, לא נריב עתה על מה שעבר. נשאיר־נא את הדבר לכותב ההיסטוריה. אנו, הנגשים

עתה אל פעולות של ממש, מחויבים לדבר על ההוה. מפני שדברתי על יחס העתונות ותפקידה בענין שאלת היהודים, אני מחליט, כי בימים ההם נראתה השפעתה. ועתה אדבר בתום־לב, כי ברצותנו לבוא לידי הסכם, עלינו לדבר בתום־לב: מקצתם של העתונים היהודים יצקו שמן על מדורת הענין הזה. קודם כל פנו מקצתם של העתונים היהודים אל ממשלת רוסיה וממנה דרשו לפתור שאלת היהודים בפולניה. רושם כזה עשו אז על הצבור הפולני, והדבר הזה הרגיז מאד את הצבור הפולני, כי הממשלה הזאת היתה מציקה לארץ זו, ואוכלוסי פולניה חשבו את עצמם לאדוני הארץ שלהם, ובטוחים היו, כי בעתיד יהיו באמת אדונים לארצם. אותם העתונים יצקו שמן על המדורה במה שהפריזו ותארו פולנים רבים וגם אותי בתור אויבי היהודים. הדעות אשר הובעו עלי, כפי שנדפס בעתוני היהודים, לא היו מכוונות אל האמת, ואותם הדברים, אשר נאמרו עלי ואשר הגיעו אלי מחוץ למדינה ונתקבלו בתור דברי אמת — כל זה היה רחוק מדעותי ומן הדברים אשר דברתי אז. על יסוד הדברים האלה נפוצה בחוץ־לארץ על־אדותי הדעה, כי הנני אחד מגדולי האנטישמיים. אתמול, כאשר העליתי על לבבי, כי היום תהיה לי שיחה אתכם, התבוננתי אל העתונים הפולניים של אותם הימים, המכילים קטעים מן המאמרים, שנדפסו בעתונים היהודיים, ומצאתי כמה דעות מוזרות שהובעו עלי. הדברים הגיעו לידי כך, שקראוני בשם מארקוב הפולני. ואולם אחד העתונים הפולנים מביא את הדברים שדברתי באספת־עם של הבוחרים באופן זה:

„אני מחזיק בעיקר של שווי־זכויות ליהודים. בעיקר אחר אינו יכול להחזיק מי שחושב את עצמו לבן העם ההיסטורי הגדול, אשר בקץ קיומו החפשי, בשעה שכבר נשמטה החרב מידו העיפה, התאמץ להרים את דגל זכויות האדם. וגם עתה על הפולנים להתאמץ ולבלי תת להדיחם מדרך המחשבות של הזמן החדש, כי יפלו אל בור הברבריות ולא יעלו עוד ממנו“. יש לפני טופס הנאומים, שהשמעתי בימים ההם, ורוח אחד לכולם. לא אקראם עתה בזה. על יסוד השמועות, אשר הפיצו אז על־אדותי העתונים היהודיים, תאר אותי בתור צורר היהודים הסופר הידוע גיאורג בראנדס במכתבו על־אדות פולניה, אשר נפוץ בימי המלחמה.

„אדוני! אם דברתי זאת, לא כדי להאשים דברתי. בימים האלה אמר אלי איש אחד, אשר קרא בעתונים היהודיים, כי מצא בהם שאלה, אם לא רגש הנקמה מפעם בקרבי. לי לעצמי אין שום סבה לנקמה. מה שאבד ממני המאנדאט אל הדומה בשנת 1912 — לא הרע לי כלום. לא האמנתי מעולם, כי אפשר לרכוש בדומה זכויות לעם פולניה. אלמלי דבר מי שהוא על־אדותי מבחינה צבורית שבדבר, לא מבחינה פרטית, גם אז לא היה מדבר נכונה. אין צורך להדגיש את הדבר, כי אני מחזיק בדעה, שבה מחזיק כל איש ישר הנכנס לחוג הממשלה, כי במעמד של ממלכה אין להתנהג על־פי רגש של נקמה עם שום חבורה מחבורות האוכלוסים. אם היחס שלכם אל הממשלה לא יהיה טוב, יהיה הדבר רע, לא־נעים, ואולם היחס של הממשלה אל אוכלוסי היהודים לא יחדל להיות אובייקטיבי. הממשלה אינה יכולה לנהוג בהתרגזות־עצבים; עליה להתרומם מעל לכל גרוי; עליה להיות לא צר, אלא מפשרת, עליה להתנהג לא על־פי רגש הלב, אלא על־פי רגש החובה והנמוקים המכוונים להביא לידי תכלית.

„נעזוב־נא עתה את העבר הזה ונעבור אל ההוה. עתה אני רואה מחזה בענין יחס אוכלוסי היהודים אל ממלכת פולניה השבה לתחיה, והוא, כמדומני, משמח. יש בידי נאום אחד הרבנים, אשר השמיע אתמול בשעת פתיחת ועידת הרבנים, והוא מלא רוח אזרחי ופאט־ריוטי לפולניה. הרב פרלמוטר אמר: „אנו מאמינים, כי הממלכה הקמה לתחיה מלאה את המסורות ההיסטוריות הנעלות של שווי־זכויות וסבלנות לאזרחים היהודים. אני מאמין גם כן בכל לבי, כי אנו כולנו, הרבנים הנמצאים פה, מכירים היטב בחובותינו ובאחריותנו לפני המולדת על מעשינו“.

„בראשית דברי אמרתי לכם, אדוני, כי לא אדבר על פרטי פתרון השאלה. עכשיו אומר אני, כי לפי דעתי הברורה הרגע הנוכחי מכריע כל־כך, וכפי שאפשר לשער, איננו רחוקים מן הרגע המכריע לגמרי, עד שאינני חושב, כי הדבר היותר נחוץ והיותר חשוב עתה הוא דבר בירור שאלות, שאמנם חשובות הן, כעין שאלת הוצאת פלודות שונות במהרה, או בטול נורמות ידועות בתקופת המהומה של עכשיו, שאינה מוכשרת לעבור אל דרך מתן חוקים כוללים וקיימים. בשעה זו חשוב מאד הדבר: מה העמדה, אשר יבחרו להם המוני היהודים בענין חירותה הגמורה של פולניה ובנינה. לעמדה זו ולעמדה העיקרית שאין לפקפק בה, אשר תבחר לה ממשלת פולניה בענין שאלת היהודים, יהיה ערך עצום מאד בדבר סדור שאלת היהודים בפולניה לאורך ימים. לנמוק הנעלה הזה ודאי שאתם, אדוני, תשימו לב, ומצדכם תעשו כל אשר בכחכם. בשאלה זו ובסדור היחס הזה יכולה העתונות היהודית להגדיל את פעולותיה. אני חושב ובטוח, שיצירת מצב אוכלוסי היהודים בפו־לניה תוכל לבוא אך על יסוד סדורם של היחסים בארץ פנימה. כל הבטחה לקיום אוכלוסי היהודים, אשר תבוא מן החוץ, איני יודע אם תוכל להועיל. הבטחה הבאה מן החוץ תוכל אף לעשות בלב המוני פולניה את הרושם, כי האזרחים היהודים אינם נותנים אמון בנו בלי יסוד ללא־אמון זה, ויכולים היו לבאר את הדבר באופן, שהיהודים רוצים להקטין את חירותה של ממלכת פולניה. מלבד זאת, אם היהודים לא יתנו אמון בממלכת פולניה ויחסם לממלכה זו לא יהיה טוב, לא תועלנה כל ההבטחות שבכתב.

„אני בטוח, שהיחסים שבין הפולנים והיהודים יעברו בפולניה החפשית אל דרך ישרה. שעת התחיה של ממלכת פולניה החפשית היא נעלה לא רק לעם פולניה ולממלכתה, אלא גם, לדעתי, ליהודים, אשר רבים מהם יושבים על אדמת פולניה. על כן אני מדבר אליכם, אדוני, בכפלים: אני מדבר אליכם בתור אזרחי פולניה, ויש לי הזכות לעשות זאת, וגם בתור חברים לאותו הצבור המאוחר, שאתם, אדוני, שייכים אליו. ובזה אני גומר את דברי“.

ד. ב. סלוצקי.

הגיעה הנה טלגראמה מרוסיה, כי בעיר נובגורוד־סיווירסק, פלך טשרניגוב, פרצו פרעות לפני בוא חיילות האשכנזים לשם. נהרגו חמישים ושבעה יהודים, וביניהם הסופר העברי ד. ב. סלוצקי.

ד. ב. סלוצקי התחיל עבודתו ב„לוח אחיאסף“ תרס"ד, שהדפיס בו תמונות מימי החורבן בשם „לפני הסער“, ומאז פרסם ספורים רבים ב„השלח“ („מרים“, „בעיר“ ועוד), ב„העולם“ ובשאר עתונים עברים. בן שלשים ותשע שנים היה במותו.

יהי זכרו ברוך!

* * *

נשף־זכרון לש.ם שלום־עליכם.

ביום הראשון הבא, 26 במאי, בערב, בבית „מאנהאטאן אופי־רה“, קרן רחוב 34 והאווניו השמינית, יערך נשף־הזכרון השנתי השני לשם שלום־עליכם על־ידי החבורה הספרותית, הידועה בשם „אגודת השנוררים“. בין המשתתפים יהיו כחות מצוינים במוסיקה, בזמרה ובהקראה מתוך כתבי שלום־עליכם.

* * *

מחיי האגודות.

— אגודת „מסדה“, ניו־יורק, תתאסף ביום ראשון, 26 במאי, בערב, בבית־הספר „זרובבל“, 22 רחוב 114 מערבה. מ. ליפסון ירצה בדבר „ההומור העברי“. יודעי עברית רצויים.

— ה„אגודה העברית“ בסיטי־קולינג, ניו־יורק, מתקיימת רק כשבעה ירחים, ובכל־זאת עשתה כבר דברים חשובים. הדבור העברי שגור בפיות עשרות הסטודנטים. האגודה פתחה שעורים ללמודי השפה העברית. לעת־עתה ישנן שבע כתות, שבהן לומדים כששים תלמידים, ביניהם גם נוצרים אחדים. המורים הם: ב. הורוויץ, י. ראבידוביץ, מ. ליברמאן, א. לייזרוביץ, ש. האלקין וש. עדלהייט. האגודה עורכת הרצאות, שבהן השתתפו ראובן בריינין, פרופ. נ. סלושץ וצ. שארפשטיין.

נשיא האגודה הוא יעקב ראבידוביץ ומזכירה — אליהו פרסקי.

שלום עליכם צוה לנו בצוואתו:

בכל שנה, ביום הפטירה שלי, כשיתאספו יחד להזכיר את שמי, מוטב שיזכר שמי מתוך שחוק! שאלתי האחרונה להבאים אחרי, שלא לבכות אחרי, אך להיפך — להזכיר את שמי מתוך שמחה.

(מצוואת שלום עליכם).

יום הזכרון השני

של

שלום-עליכם

ביום הראשון, 26 לחודש מאי, 1918, בערב

בהיכל האמנות הידוע

בית מאנהאטאן אופירה

קרן רחוב 34 והאווניו השמינית.

כמו בשנה שעברה, כך בשנה זו לא יהיה בנשף הזה אף רגע אחד של שעמום.

המשתתפים בפרוגראמה:

1) דוד פינסקי, יושב ראש.
2) מישא לוויצקי, המנגן על הפסנתר היותר צעיר והיותר חביב.
3) סאשא דזשייקובסון, המנגן על הכנור הנודע, שעמד בפני הבקורת היותר חריפה.
4) אדאמא דידור, סוליסט של „בית מטרופוליטאן אופירה".
5) ברטהא קאליש תקרא מכתבי שלום-עליכם.
6) ס. גולדינבורג, המשחק היהודי הצעיר, יקרא מכתבי שלום עליכם.
7) א. טננהולץ, שנתמחה בעולם בתור מקריא מצוין של כתבי שלום עליכם.
8) אוסיפ דימוב, הסופר והדראמאטורג הידוע, יקרא מכתבי שלום עליכם ברוסית.

הנשף הזה ערוך, כמו בשנה שעברה, על־ידי

חברת השנוררים

מחיר הכרטיסים: 50, 75 סנטים; $1.00, $1.50, $2.00

להשיג בלשכת „התורן" ובלשכות העתונים היהודים היומיים.
